2005 M. LIETUVIŲ VALSTYBINĖS KALBOS VALSTYBINIO BRANDOS EGZAMINO REZULTATŲ

KOKYBINĖ ANALIZĖ

V. Kaladytė, H. Prosniakova, V. Stumbrienė, dr. L. Vilkienė

ĮVADAS

Brandos egzamino rezultatų analizė – statistinė ir kokybinė – natūrali nuoseklaus, planingo ugdymo proceso baigiamoji dalis. Ji turi atsakyti į šiuos klausimus:

- Kokie yra ugdymo rezultatai? Kodėl jie tokie?
- Kokius gebėjimus pavyko įvertinti šiuo egzaminu?
- Ar kokybiška užduotis: kaip ji skyrė stipresniuosius ir silpnesniuosius kandidatus?
- Kas keistina, tobulintina egzamino užduotyje, vertinimo kriterijuose?
- Ką egzamino rezultatai liudija apie lietuvių valstybinės kalbos mokymosi pasiekimus, mokymo situaciją ir pan.

Lietuvių valstybinės kalbos valstybinio brandos egzamino kokybinėje analizėje:

- pateikiama informacija apie lietuvių valstybinės kalbos valstybinio brandos egzamino tikslus, uždavinius, tikrinamas ugdymo turinio sritis ir esminius kiekvienos tikrinamos srities gebėjimus, jų kokybę;
- pateikiama susiformavusių ir trūkstamų gebėjimų pavyzdžių bei jų komentarų;
- palyginti 2004 ir 2005 m. valstybinių lietuvių valstybinės kalbos brandos egzaminų rezultatai pagal atskiras turinio sritis;
- pateikiama patarimų mokiniams, mokytojams, egzamino užduočių rengėjams.

Ši analizė skiriama visuomenei: lietuvių kalbos mokytojams, XI-XII klasių mokiniams, egzamino užduoties sudarytojams bei egzamino vertintojams. Kaip naudotis šiuo darbu, vieno recepto nėra ir, matyt, negali būti. Lietuvių valstybinės kalbos mokytojai, perskaitę šį leidinį, turbūt aptars rūpimus jiems klausimus metodikos būreliuose, išdiskutuos problemiškiausius atvejus su vertintojais, supažindins su šiuo darbu mokinius ir jų tėvus, parengs diagnostinius testus XI-XII klasių mokiniams ir pagal jų rezultatus pakoreguos ugdymo procesą, t. y. skirs daugiau dėmesio ugdyti tiems gebėjimams, kurių labiausiai stinga, teiks kokybiškesnę grįžtamąją informaciją. Mokiniams ši analizė turėtų padėti kryptingiau ruoštis brandos egzaminui: pasirinkti bendrąjį (į kurį orientuotas mokyklinis brandos egzaminas) ar išplėstinį (į pastarąjį orientuotas valstybinis brandos egzaminas) kursą, atlikti diagnostines užduotis ir, gavus kvalifikuotą įvertinimą, rinktis, jei reikia, papildomus lietuvių kalbos, kaip mokomojo dalyko, modulius. Be to, susipažinus su egzamino užduotimi tikrinamų gebėjimų analize, turėtų sumažėti psichologinė įtampa prieš egzaminą, padidėti motyvuotas pasitikėjimas savo žiniomis ir gebėjimais, tinkamu įsivertinimu grįstas tolesnis mokymasis.

TYRIMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Lietuvių valstybinės kalbos 2005 m. valstybinio brandos egzamino rezultatų analizės tikslas – nustatyti kandidatų komunikavimo lietuvių kalba gebėjimų kokybę ir egzamino užduoties kokybę, t. y. kaip patikimai buvo patikrinti ir įvertinti kandidatų bendrieji bei specialieji lietuvių kalbos gebėjimai.

Kokybinei egzamino rezultatų analizei buvo keliami konkretūs uždaviniai:

- aptarti visų trijų komunikavimo lietuvių kalba kompetencijos ugdymo sričių – skaitomo teksto supratimo (skaitymo), teksto kūrimo raštu (rašymo) bei lingvistinės kompetencijos (kalbos vartojimo) – esminius gebėjimus, tikrinamus egzamino užduotimi;
- pateikti detalią egzamino rezultatų analizę, akcentuojant problemiškiausius atvejus, nurodant susiformavusius bei trūkstamus gebėjimus, aptariant klaidingų atsakymų radimosi priežastis;
- pateikti susiformavusius komunikavimo gebėjimus liudijančių pavyzdžių ir juos pakomentuoti;

- palyginti 2004 ir 2005 m. valstybinių lietuvių valstybinės kalbos brandos egzaminų rezultatus bei egzamino užduotis kokybės požiūriu;
- atkreipti būsimųjų kandidatų, jų lietuvių valstybinės kalbos mokytojų dėmesį į problemiškiausias ugdymo turinio sritis, kurios ryškėja iš 2005 m. valstybinio brandos egzamino rezultatų analizės;
- pateikti rekomendacijų 2006 m. lietuvių valstybinės kalbos valstybinio brandos egzamino užduočių rengėjams, kokiais požiūriais užduotis turėtų būti tobulintina ar keistina.

ŠALTINIAI

Atliekant 2005 m. lietuvių valstybinės kalbos valstybinio brandos egzamino rezultatų kokybinę analizę remtasi šiais šaltiniais:

- Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai XI-XII klasėms. – Vilnius, 2002.
- 2004 ir 2005 metų brandos egzaminų programos. Lietuvių gimtoji kalba. Lietuvių valstybinė kalba. – Vilnius, 2003.
- Valstybinių brandos egzaminų rezultatai. Statistinė ir kokybinė analizė. Lietuvių valstybinė kalba. – Nacionalinis egzaminų centras, 2004.
- Lietuvių valstybinė kalba. Valstybinio brandos egzamino vertinimo instrukcija. – Nacionalinis egzaminų centras, 2005.
- 400 sisteminės atrankos principu atrinktų 2005 metų lietuvių valstybinės kalbos valstybinio brandos egzamino kandidatų darbų.

EGZAMINO TURINYS

Lietuvių valstybinės kalbos valstybinio brandos egzamino tikslas – patikrinti ir įvertinti kandidatų lietuvių valstybinės kalbos, kaip mokomojo dalyko, esminius ir specialiuosius dalyko gebėjimus. Egzamino objektas – kandidatų komunikavimo kompetencija lietuvių kalba. Egzaminu tikrinami Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose[1] nurodyti, Egzamino programoje[2] sukonkretinti esminiai gebėjimai iš trijų komunikavimo lietuvių kalba kompetencijos ugdymo sričių: skaitymo, rašymo, kalbos vartojimo (1 lentelė).

1 lentelė

Eil. Nr.	Ugdymo sritys	Egzaminu tikrinama
1.	Klausymas / Klausomo teksto supratimas	Ne
2.	Skaitymas / Skaitomo teksto supratimas	Taip
3.	Kalbėjimas	Ne
4.	Rašymas / Teksto kūrimas raštu	Taip
5.	Kalbos vartojimas / Kalbinė kompetencija	Taip

Egzamino turinio sandara atitinka valstybinės kalbos ugdymo(si) tikslą – laisvai vartoti lietuvių kalbą visose gyvenimo srityse ir situacijose, taip pat susiformuoti reikiamus įgūdžius tolesnėms studijoms ir darbui (klausymas ir kalbėjimas integruotai tikrinami ne egzaminu, o įskaita). Taigi egzaminu tikrinamos sėkmingam komunikavimui svarbios ugdymo sritys.

Palyginti su 2004 metais, 2005 metų egzamine (ir valstybiniame, ir mokykliniame) tikrinamų ugdymo sričių proporcijos nepakito (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Eil. Nr.	Ugdymo sritys	Bendras procentas	
		2004 m.	2005 m.
1.	Skaitymas	25	25
2.	Rašymas	50	50
3.	Kalbos vartojimas	25	25

Iš lentelės matyti, kad 2005 m. lietuvių valstybinės kalbos brandos egzaminų užduotimis tikrinamos ugdymo turinio sritys ir jų proporcijos išliko tos pačios kaip ir 2004 metais. Taigi galima teigti, kad 2005 m.

[1] Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. – Vilnius, 2002.
[2] 2004 ir 2005 metų brandos egzaminų programos. Lietuvių gimtoji kalba. Lietuvių valstybinė kalba. – Vilnius, 2003.

valstybinio brandos egzamino užduotimi tikrinamos tos pačios ugdymo turinio sritys kaip ir ankstesniais metais, nepasikeitė ir jų santykis. Egzamino užduotyje kalbos produkavimo gebėjimams (rašymui) bei kalbos reprodukavimui (skaitymui ir kalbos vartojimui) skiriamas vienodas taškų skaičius.

Toliau bus apžvelgiama, kokie kiekvienos ugdymo srities gebėjimai buvo tikrinami atskiromis valstybinio brandos egzamino užduotimis (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Egzaminu tikrinamos ugdymo turinio sritys	**Egzaminu tikrinami gebėjimai**
Skaitymas / Skaitomo teksto supratimas	Suprasti įvairaus pobūdžio, žanro, stiliaus tekstus: temą, turinį, pagrindinę mintį, svarbias detales, kuriamą potekstę, struktūrą ir pan. Rasti reikiamą informaciją, ją tinkamai apdoroti: atrinkti, sugrupuoti, sieti, lyginti, apibendrinti, vertinti ir pan. Taikyti skaitomo teksto supratimo ir kompensavimo strategijas: naudotis tinkamais pagal užduotį skaitymo būdais; užsirašyti skaitant pagal užduotį; sieti skaitomą tekstą su socialiniu kultūriniu, istoriniu kontekstu ir savo patirtimi.
Rašymas / Teksto kūrimas raštu	Kurti nurodyto tipo reikiamos apimties ir struktūros rašytinį tekstą, atsižvelgiant į adresatą ir užduoties reikalavimus. Taikyti rašymo ir kompensavimo strategijas. Tinkamai pasirinkti kalbos priemones pagal kalbos vartojimo sritį: rašant laikytis stiliaus ir žanro reikalavimų ir pan. Taikyti leksikos, rašybos, skyrybos, monologinės ir dialoginės kalbos perteikimo rašytine kalba žinias.
Kalbos vartojimas	Praktiškai taikyti leksikos, žodžių darybos žinias. Praktiškai taikyti gramatikos – vardažodžių, asmenuojamųjų ir neasmenuojamųjų veiksmažodžio formų darybos, kaitybos, rašybos žinias. Praktiškai taikyti žodžių junglumo (derinimo ir valdymo) ir rašybos bei skyrybos žinias.

Visi išvardytieji gebėjimai, kaip ir ugdymo turinio sritys, tikrinami ir 2004 metų, ir 2005 metų valstybinių brandos egzaminų užduotimis. Jie dera su egzamino programa, bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais išplėstiniam kursui.

GEBĖJIMŲ TIKRINIMO UŽDUOČIŲ TIPAI

2005 m. lietuvių valstybinės kalbos valstybiniu brandos egzaminu tikrinamiems gebėjimams buvo pasirinktos dviejų tipų užduotys:

- pusiau atvirosios – išmoktų veiksmų pakartojimo (šio tipo užduotys taikytos tikrinant kalbos vartojimo srities gebėjimus): įrašymo, formų darybos, rašybos, skyrybos;
- atvirosios – atsakymą į užduoties klausimą kandidatas formuluoja pats, kuria rašytinį tekstą.

Pusiau atvirojo ir atvirojo tipo užduotimis tikrinami aukštesnio lygio gebėjimai: atrinkti, susisteminti, palyginti, analizuoti, vertinti, apibendrinti faktus, reiškinius ir pan., reikšti savo požiūrį, nuomonę ir kt. Taigi 2005 m. valstybinio egzamino užduočiai buvo pasirinkti aukštesniesiems gebėjimams tikrinti skirti užduočių tipai.

Kaip pasiskirstė 2004 ir 2005 metų lietuvių valstybinės kalbos valstybinio brandos egzamino užduotimis tikrinami komunikavimo lietuvių kalba gebėjimai pagal užduočių tipus, nurodoma ketvirtoje ir penktoje lentelėse.

4 lentelė

2005 m. valstybinio lietuvių valstybinės kalbos brandos egzamino užduočių pasiskirstymas pagal tipus

Ugdymo turinio sritys / Užduočių tipai	Skaitymas (taškai)	Rašymas (taškai)	Kalbos vartojimas (taškai)	Užduoties tipo dalis procentais
Uždarosios	–	–	–	–
Pusiau atvirosios	–	–	25 taškai	25 procentai

Atvirosios	25 taškai	50 taškų	–	75 procentai
				100 procentų

5 lentelė

2004 m. valstybinio lietuvių valstybinės kalbos brandos egzamino užduočių pasiskirstymas pagal tipus

Ugdymo turinio sritys / Užduočių tipai	Skaitymas (taškai)	Rašymas (taškai)	Kalbos vartojimas (taškai)	Užduoties tipo dalis procentais
Uždarosios	12 taškų	–	5 taškai	17 procentų
Pusiau atvirosios	–	–	20 taškų	20 procentų
Atvirosios	13 taškų	50 taškų	–	63 procentai
				100 procentų

Iš pateiktų lentelių matyti, kad 2004 m. valstybinio brandos egzamino užduotyje buvo pateikta mažiau atvirojo tipo užduočių nei 2005 m., jos sudarė 63 proc. visos egzamino užduoties. 2005 m. egzamine buvo atsisakyta uždarojo tipo užduočių skaitomo teksto supratimo bei kalbos vartojimo gebėjimams tikrinti. Buvo pasirinktos pusiau atvirojo (kalbos vartojimo) ir atvirojo (skaitymui) tipo užduotys. Tai padaryta siekiant objektyviau, kokybiškiau patikrinti kandidatų gebėjimus suprasti skaitomą tekstą bei vartoti tikrinamas gramatines konstrukcijas, žodyną.

Kitas svarbus egzamino užduoties kokybės rodiklis – visos užduoties ir atskirų jos dalių parametrai: žodžių skaičius, skaitomų ir rašomų tekstų funkcinis stilius, skiriamų taškų skaičius ir pan. Šie parametrai egzaminų užduotyse, parengtose pagal tą pačią egzamino programą, neturėtų radikaliai skirtis. 6 lentelėje pateikiama 2004 ir 2005 m. lietuvių valstybinės kalbos valstybinių brandos egzaminų charakteristika: atskirų testo užduočių tipai, apimtis, tekstų stilius, skiriami taškai.

6 lentelė

Egzaminas / Sritys, užduotys	**2004 m. egzamino užduočių charakteristika**				**2005 m. egzamino užduočių charakteristika**			
Skaitomo teksto supratimas								
Užduočių skaičius	2				1			
	Tipas	**Žodžių skaičius**	**Teksto stilius**	**Skiriama taškų**	**Tipas**	**Žodžių skaičius**	**Teksto stilius**	**Skiriama taškų**
Pirma užduotis	Atvirasis	842	Mokslo populiarinimo	13	Atvirasis	1530	Publicistinis	25
Antra užduotis	Uždarasis	647	Meninis	12	–	–	–	–
		1489		25		1530		25
Kalbos vartojimas								
Užduočių skaičius	6				6			
Pirma užduotis	Pusiau atvirasis	187	Meninis	15	Pusiau atvirasis	192	Publicistinis	15
Antra užduotis	Pusiau atvirasis	88	Meninis	15	Pusiau atvirasis	99	Meninis	15
Trečia užduotis	Pusiau atvirasis	168	Meninis	15	Pusiau atvirasis	135	Meninis	15
Ketvirta užduotis	Pusiau atvirasis	58	Atskiri sakiniai	12	Pusiau atvirasis	88	Meninis	12
Penkta užduotis	Pusiau atvirasis	123	Meninis	10	Pusiau atvirasis	107	Meninis	10
Šešta užduotis	Pusiau atvirasis	92	Meninis	8	Pusiau atvirasis	104	Meninis	8
		706		75		725		75

Teksto kūrimas raštu										
Užduočių skaičius	1					1				
	Užduoties tipas	**Žodžių skaičius**	**Teksto tipas**	**Teksto žanras**	**Skiriama taškų**	**Užduoties tipas**	**Žodžių skaičius**	**Teksto tipas**	**Teksto žanras**	**Skiriama taškų**
	Atvirasis	250-300	Samprotavimas	Rašinys literatūros tema	50	Atvirasis	250-300	Samprotavimas	Straipsnis į jaunimo žurnalą	50

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, 2004 ir 2005 m. valstybinių brandos egzaminų parametrai beveik sutampa: atskirų užduočių tipai, išskyrus jau aptartus kalbos vartojimo ir skaitymo tikrinimo atvejus, tekstų pobūdis, žanrai, žodžių ir tikrinamų atvejų skaičius, rašinių apimtis, kuriamo teksto tipas, skiriami taškai ir pan. yra panašūs. Remiantis šiais duomenimis galima daryti išvadą, kad 2004 ir 2005 m. valstybinio egzamino užduotys yra tokios pačios ir tikrina tuos pačius gebėjimus, apibrėžtus Brandos egzamino programos reikalavimuose. Tai labai svarbūs kokybiniai egzamino užduoties patikimumo rodikliai.

Norint atlikti egzaminu tikrinamų atskirų kalbinės veiklos rūšių rezultatų kokybinę analizę, būtina nustatyti, ar egzamino užduotys atitinka dar vieną parametrą – ar yra tinkamos testuoti kandidatus. Šiuo požiūriu valstybiniam egzaminui itin svarbus yra užduoties (atskirų užduočių, tikrinamų atvejų) skiriamosios gebos parametras (detaliau apie tai žr. Statistinės analizės 4 p.), nes valstybinio egzamino norminio vertinimo tikslas – palyginti laikiusių egzaminą kandidatų pasiekimų rezultatus, kitaip tariant, juos diferencijuoti. 2004 m. valstybinio lietuvių valstybinės kalbos brandos egzamino rezultatų rodiklis – 46,76 taško, o 2005 m. – 50,56 taško. Taigi galima daryti išvadą, kad 2005 m. egzamino užduotis parengta kokybiškai ir atliko savo funkciją – pakankamai gerai skyrė kandidatus pagal komunikavimo lietuvių kalba gebėjimus.

Toliau kokybinėje analizėje pateikiama detali tikrinamų egzamino užduotimi ugdymo turinio sričių – skaitymo, rašymo bei kalbos vartojimo – gebėjimų analizė:

- aptariama, kokie gebėjimai buvo tikrinami atskiromis egzamino užduotimis ar atvejais;
- kokius komunikavimo gebėjimus kandidatai parodė, kaip atskiros užduotys diferencijavo (ar nediferencijavo) kandidatus pagal tikrinamus gebėjimus;
- įvertinama užduoties kokybė ir pateikiama rekomendacijų 2006 m. valstybinio egzamino užduoties rengėjams;
- nurodoma, kokie kandidatų komunikavimo lietuvių kalba gebėjimai, tikrinti egzamino užduotimi, yra pakankamai susiformavę, kokių kandidatams dar trūksta, analizuojamos tipiškiausios klaidos, pateikiama pavyzdžių ir jų komentarų.

SKAITOMO TEKSTO SUPRATIMO GEBĖJIMŲ KOKYBINĖ ANALIZĖ

Skaitymo testu tikrintas kandidatų gebėjimas suprasti eseistinio pobūdžio mokslo populiarinimo tekstą, rasti reikiamą informaciją, ją tinkamai panaudoti, taikyti skaitomo teksto supratimo ir kompensavimo strategijas.

2004 m. brandos egzamino testu tikrintas ir mokslo populiarinimo, ir grožinio teksto supratimas.

2004 m. skaitomo teksto supratimo testą sudarė dvi užduotys:

1. Atvirojo tipo: atsakymai į klausimus; tikrinta, kaip kandidatai supranta teksto esmę ir detales, potekstę, autoriaus požiūrį, randa tinkamą informaciją ir ją apdoroja (13 taškų).
2. Uždarojo tipo: iš teksto išimtų sakinių surašymas į vietas; tikrinta, kaip kandidatai supranta teksto dalių tarpusavio ryšius, kitus struktūros dalykus ir pan. (12 taškų).

Statistinė užduočių analizė rodė, kad 2004 m. brandos egzamino skaitomo teksto supratimo testo sunkumo koeficientas 50,65 (norma – 50). Skiriamosios gebos rodiklis 32,50 (norma – 40). Tai reiškia, kad užduotis kandidatus diferencijavo gerai, buvo normaliai sunki.

2005 m. brandos egzamino skaitomo teksto supratimo testą sudarė viena atvirojo tipo užduotis – atsakymai į klausimus. Ja tikrinta, kaip kandidatai supranta teksto esmę ir detales, potekstę, autoriaus požiūrį, randa tinkamą informaciją ir ją tinkamai panaudoja, kaip suvokia ryšį tarp pastraipų, apibendrina ir pan.

Kaip rodo statistinė užduoties analizė, 2005 m. skaitomo teksto supratimo užduoties sunkumo rodiklis 54,89 (užduotis šiek tiek lengvesnė nei 2004 m.), o skiriamoji geba – 31,33 (kandidatus išskirstė panašiai kaip 2004 m.). Vadinasi, 2005 m. užduotis buvo ir normalaus sunkumo, ir pakankamai gerai diferencijavo kandidatus.

UŽDUOTIES KLAUSIMŲ IR ATSAKYMŲ ANALIZĖ

Užduoties charakteristika

Užduotyje buvo pateiktas autentiškas eseistinio pobūdžio mokslo populiarinimo tekstas *Trys prie tos pačios jūros* iš Birutės Masionienės knygos *Baltijos tautos* (Vilnius: *Aidai*, 1996). Tekste rašoma apie trijų Baltijos tautų: Lietuvos, Latvijos ir Estijos – susiformavimą ir likimą.

Įvairiems kandidatų gebėjimams tikrinti buvo parengta 15 skirtingo pobūdžio atvirųjų klausimų.

Užduoties tipas

Kaip jau minėta, kandidatų teksto supratimo gebėjimams įvertinti buvo parengta atvirojo tipo užduotis: laisvasis atsakymas į klausimus. Buvo pateikta 15 skirtingo pobūdžio klausimų: vieni jų tikrino teksto esmės supratimą (1, 14, 15), kiti – detales, reikalavo rasti informaciją (6, 7, 8, 10, 11, 12), pasakyti teksto autoriaus nuomonę (5), treti – padaryti išvadas ir apibendrinimus (2, 3, 4 (iš dalies), 9, 13 (iš dalies)). Kai kurie klausimai reikalavo įvertinti teksto struktūros dalykus (4, 13 (abu – iš dalies)).

Vertinimas

Kiekvienas atsakymas buvo įvertintas 1, 2 arba 3 taškais.

Vienas taškas buvo skiriamas už tuos atsakymus (1, 5, 6, 10, 11, 14 klausimai), kuriuose reikėjo parašyti vieną dalyką:

- paaiškinti pateiktą mintį (1 klausimas);
- parašyti teksto autoriaus nuomonę (5 klausimas);
- perfrazuoti teksto atkarpą (6, 10 klausimai);
- rasti aiškiai pasakytą informaciją (11 klausimas);
- parašyti teksto temą (14 klausimas).

Dviem taškais vertinti tie atsakymai, kuriuose reikėjo:

- parašyti du dalykus: du argumentus arba veiksnius (8, 12 klausimai);
- parodyti aukštesnius gebėjimus:
  – apibendrinti (2, 3, 9 klausimai);
  – pasakyti mintį, kuri sieja pastraipas (4 klausimas);
  – įvertinti kalbinės raiškos, teksto struktūros dalykus (13 klausimas);
  – pasakyti pagrindinę teksto mintį (15 klausimas).

Trim taškais vertintas vienas atsakymas, kuriame reikėjo pateikti tris argumentus (7 klausimas).

Būta ir **papildomų** vertinimo instrukcijų:

1. Į atsakymą žiūrėta kaip į vienovę. Kitaip tariant, jei dalis kandidato parašyto teksto buvo tinkamas atsakymas į klausimą, bet likusioje dalyje buvo iškraipytų istorijos, kultūros faktų arba padaryta logikos klaidų bei pan., visas atsakymas buvo laikomas:
   a) neteisingu, jei jo vertė 1 taškas, ir kandidatui teskirta 0 taškų; pvz. (žr. 14 klausimą): *Baltijos šalių išbandymai, istorija, jų tarpusavio karai*;
   b) tik iš dalies teisingu, jei jo vertė 2 taškai (arba 3 taškai), ir kandidatui teskirtas 1 taškas (arba 2 taškai), pvz. (žr. 15 klausimą): *Lietuvos, Latvijos ir Estijos istorija buvo sunki, bet tautos išliko, nors daug kariavo viena su kita*.
2. Jei į klausimą, kuris reikalavo *savais žodžiais* atsakyti, kandidatas parašė tik citatą, atsakymas buvo vertinama 0 taškų.
3. Jei kandidatas atsakė pagal reikalavimus, bet savo mintis pagrindė dar ir citata, skirti visi numatyti taškai, pvz. (žr. 2 klausimą): *Visų trijų tautų protėviai dar prieš Kristų atsikėlė prie Baltijos jūros. „Visų šių trijų tautų protėviai buvo ateiviai“*.
4. Rašybos, skyrybos ir stiliaus klaidos vertinimui įtakos neturėjo, nes užduoties židinys – teksto supratimas, o ne raštingumo dalykai.

Galimi taškai

Teisingai atlikę užduotį, t. y. tinkamai atsakę į visus 15 klausimų kandidatai galėjo surinkti 25 taškus iš 25 galimų.

Užduoties rezultatai

Kaip jau buvo minėta, statistinė rezultatų analizė rodo, kad ši užduotis kandidatams buvo normaliai sunki, jos sunkumo rodiklis – 54,89, o skiriamoji geba nebloga – rodiklis 31,33.

Toliau apžvelgiami atsakymų į kiekvieną klausimą rezultatai.

1 klausimas. Savais žodžiais paaiškinkite mintį: „tautoms kurti istoriją prie šios jūros – nesaugu: pernelyg matoma visų vėjų perpučiamame krašte“. (1 pastraipa.)

Tai klausimas, reikalavęs paaiškinti pateiktą mintį, atsižvelgiant į platesnį teksto kontekstą. Už jį buvo galima gauti 1 tašką. Į klausimą neatsakė 40,25 proc. kandidatų, taigi jo sunkumo rodiklis 59,75, tai reiškia,

kad klausimas nebuvo sunkus. Statistinė analizė rodo ir tai, kad atsakymai į šį klausimą neblogai atskyrė silpnuosius mokinius nuo stipriųjų: skiriamoji geba – 31,67.

Toliau pateikti keli atsakymų pavyzdžiai ir jų komentarai.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai (Čia ir toliau rašybos ir skyrybos klaidos pataisytos)	**Komentarai**
1. Nesaugu, nes kraštas yra geroje geografinėje padėtyje, prie jūros, ir daug kas nori užkariauti šias žemes.	Kaip ir buvo nurodyta vertinimo instrukcijoje, atsakyme įvardyta grėsmė Baltijos tautoms būti užpultoms, nukariautoms. Tad skirtas 1 taškas.
2. Kitos valstybės gali lengvai matyti, kas darėsi šiose valstybėse; arti Baltijos jūros.	Kandidatas suvokė, kad atsakant reikia rašyti apie santykius su kaimyninėmis valstybėmis, tačiau už atsakymą skirta 0 taškų, nes grėsmė Baltijos tautoms neįvardyta. Galbūt teisingai atsakyti sutrukdė menki raiškos ištekliai: galima tik spėlioti, ar pasakymas *gali lengvai matyti, kas darėsi šiose valstybėse* neslepia teisingos minties.
3. Trijų šalių geografinė padėtis – tai lygumos, nėra kalnų, viskas matoma, trys šalys yra tarsi ant delno.	Už šį atsakymą taip pat skirta 0 taškų, nes kandidatas nukrypo į geografinės padėtis detalizavimą. Galima tik spėti, ar pasakymas *trys šalys yra tarsi ant delno* nėra užuomina į teisingą atsakymą.
4. Priklausė latvių, estų ir lietuvių tolimesnis likimas.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes yra nesusijęs su klausimu.

Taigi nors klausimas nebuvo sunkus, tačiau atsakymai į jį parodė, kad gana didelei daliai kandidatų nesiseka komentuoti informacijos atkarpos teksto kontekste. Spėjamos priežastys, dėl kurių taip atsitiko, galėtų būti kelios:

- nepakankami kandidato kalbinės raiškos ištekliai – atsakymas nesuformuluojamas tiksliai (žr. 2 pvz.);
- negebėjimas suvokti metaforinio kalbėjimo – atsakoma lyg būtų vartojamos tiesioginės reikšmės (žr. 3 pvz.);
- nesuvokiamas tekstas – atsakymas parašytas, bet jis nesusijęs su klausimu (žr. 4 pvz.).

2 klausimas. Savais žodžiais apibendrinkite antrą pastraipą.

Kadangi šiuo klausimu buvo tikrinami aukštesni gebėjimai apibendrinti teksto atkarpą – atsakymas buvo vertinamas 2 taškais. Du taškai buvo skirti 46,75 proc., 0 taškų – 44,25 proc. kandidatų. Pagrindinėje vertinimo instrukcijoje nebuvo numatyta, kad atsakymas gali būti įvertintas ir 1 tašku, tačiau, pritaikius papildomas vertinimo instrukcijas, net 9,00 proc. kandidatų už atsakymą gavo 1 tašką. Taigi klausimo sunkumo rodiklis – 51,25, kitaip tariant, jis nebuvo nei per sunkus, nei per lengvas. Klausimo skiriamoji geba taip pat pakankamai gera – 35,83.

Toliau aptariami keli mokinių atsakymai.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	**Komentarai**
1. Baltijos žemės tautų šaknys čia ir glūdi, nes protėviai buvo senosios Europos gyventojai, susimaišę su ateiviais indoeuropiečiais ir finougrais.	Atsakymas įvertintas 2 taškais, nes, kaip ir nurodyta vertinimo instrukcijoje, parašyta, kad visų trijų tautų protėviai buvo ateiviai ir senbuviai.
2. Visų trijų tautų protėviai atkeliavo iš kitur ir susimaišė su vietiniais gyventojais. Be to, aprašoma, kaip atkeliavo.	Pritaikius papildomas vertinimo instrukcijas, atsakymas įvertintas 1 tašku, nes antroji dalis: *Be to, aprašoma, kaip atkeliavo* – nėra atsakymas į klausimą. Ši dalis apskritai nesusijus su tekstu, nes antroje pastraipoje apie keliavimo sunkumus ar būdus nekalbama.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
3. Antroje pastraipoje sakoma, kaip trys tautos pradžioje gyveno prie atšiaurios jūros.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes pastraipoje iš tiesų nekalbama, kaip pradžioje prie Baltijos jūros gyveno trys tautos. Tekste tiesiog pasakoma, kaip tautos susidarė – iš vietinių senosios Europos gyventojų ir ateivių. Tačiau galima spėti, kad kandidatas galbūt tinkamai suprato tekstą, tačiau negebėjo savo supratimo išreikšti: *kaip pradžioje gyveno tautos* ir *tautų susiformavimas* nėra tapačios sąvokos.
4. „Visų šių trijų tautų protėviai buvo ateiviai“.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes tik pacituota, o užduotis reikalavo suformuluoti mintį savais žodžiais, be to, citata neapibendrina visos pastraipos minties.
5. Lietuvių, latvių ir estų protėviai buvo ateiviai indoeuropiečiai.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes yra netikslus: minimų tautų protėviai buvo ateiviai: indoeuropiečiai (lietuvių ir latvių) bei finougrai (estų) – ir vietiniai senosios Europos gyventojai.
6. Čia gyveno vietiniai. Atkeliavo ir indoeuropiečiai, ir finougrai.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes nėra apibendrinama.

Taigi nors, kaip rodo statistinė analizė, klausimas yra normalaus sunkumo, tiksliai neatsakyta gana dažnai. Galima spėti, kad klaidų atsirado dėl to, kad kai kurie kandidatai:

- neturi pakankamų kalbinės raiškos išteklių – atsakymas nesuformuluojamas tiksliai, nors parodoma, kad aukštesnysis – apibendrinimo – gebėjimas yra susiformavęs (žr. 3 pvz.);
- nemoka apibendrinti:
  - parašomi atskiri faktai, bet nenurodoma, kas juos sieja (žr. 6 pvz.);
  - parašomi tik atskiri faktai, be to, netikslūs (žr. 5 pvz.);
- atsakę tinkamai, „persistengia“ ir papildo atsakymą su tekstu ar klausimu nesusijusiais ar nelogiškais dalykais (žr. 2 pvz.);
- negeba suformuluoti teksto minties savais žodžiais arba yra neatidūs ir neatsižvelgia į reikalavimą atsakyti savais žodžiais; tekstą tik cituoja (žr. 4 pvz.).

3 klausimas. Savais žodžiais apibendrinkite trečią pastraipą.

Šiuo klausimu taip pat buvo tikrinami aukštesni gebėjimai apibendrinti teksto atkarpą, todėl atsakymas buvo vertinamas 2 taškais. Du taškai buvo skirti 33,00 proc., 0 taškų – 53,50 proc. kandidatų. Pagrindinėje vertinimo instrukcijoje nebuvo numatyta, kad atsakymas gali būti įvertintas ir 1 tašku, tačiau, kaip ir antrojo klausimo atveju, pritaikius papildomas vertinimo instrukcijas, net 13,50 proc. kandidatų už atsakymą gavo 1 tašką. Taigi klausimo sunkumo rodiklis – 39,75, t. y. šis klausimas mokiniams pasirodė kiek sunkesnis nei analogiškas antrasis, kurio sunkumas, kaip jau buvo minėta, 51,25. Trečiojo klausimo skiriamoji geba tokia taip, kaip antrojo – 35,83, t. y. pakankamai gera.

Aptardami kelis mokinių atsakymus, pabandykime paieškoti priežasčių, kodėl atsakyti į ši klausimą buvo gerokai sunkiau nei į antrąjį.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Šios tautos žiūrėjo į jūrą skirtingai: latviai ir estai buvo puikūs jūrininkai, o lietuvius jūra tik žavėjo ir baugino.	Atsakymas įvertintas 2 taškais, nes, kaip ir nurodyta vertinimo instrukcijoje, parašyta, kad lietuviams jūra buvo ne tiek svarbi, kiek estams ir latviams (skirtingai svarbi). Kandidatas ir apibendrino pastraipą, ir pateikė pavyzdžių, įrodančių pagrindinę mintį.
2. Lietuviai į Baltiją žiūrėjo kitaip nei estai ir latviai. Šie statė sostinę ne prie jūros.	Pritaikius papildomas vertinimo instrukcijas, atsakymas įvertintas 1 tašku, nes antroji dalis: *Šie statė sostinę ne prie jūros* – nelogiška. Dėl netiksliai parinkto įvardžio *šie* susiformuoja mintis, kad *latviai ir estai* statė sostinę ne prie jūros.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
3. Jūra daug ką reiškė šioms tautoms.	Atsakymas įvertintas 0 taškų. Kandidatas stengėsi apibendrinti, tačiau nepavyko to padaryti tiksliai: pastraipoje kalbama apie *skirtingą* jūros poveikį tautoms, o ne apie tai, kad visoms turėjo didelę reikšmę.
4. Latvijos ir Estijos sostinės yra prie jūros, o Lietuvos sostinė – etninės Lietuvos centre.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes nėra apibendrinta, tik pateikta detalių, be to, yra atsiradęs nelogiškumas: *Lietuvos sostinė – etninės Lietuvos centre.*
5. Kaip ji lėmė šių trijų tautų istorijos likimą, ūkį, kultūrą?	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes tik pacituota (nors kandidatas kabučių nepadėjo), o užduotis reikalavo suformuluoti mintį savais žodžiais, be to, citata neapibendrina visos pastraipos minties.

Kaip jau buvo minėta, kai kuriems kandidatams apibendrinti šią pastraipą buvo kiek sunkiau nei antrąją. Galima spėti, kad taip atsitiko todėl, kad ši teksto atkarpa buvo ilgėlesnė, joje pateikta ne tik esminė informacija, bet ir daug detalių, pavyzdžių, pagrindžiančių pagrindinį teiginį. Galbūt tai lėmė, kad kai kurie kandidatai nukrypo į detales, pamiršdami, kad apibendrinant reikia sakyti pagrindinę mintį.

Taigi galima manyti, kad kai kurie kandidatai klydo, nes:

- nėra iki galo suvokę apibendrinimo esmės – pasakyti pagrindinę mintį, esminę informaciją, todėl nukrypsta į detales, pavyzdžius (žr. 4 pvz.);
- apibendrino per plačiai, taigi atsakė netiksliai (žr. 3 pvz.);
- mokėdami apibendrinti pasirinko netinkamas minties raiškos priemones (žr. 2 pvz.);
- citavo, nors tekste net nebuvo tinkamos citatos (žr. 5 pvz.).

4 klausimas. Savais žodžiais parašykite mintį, kuri sieja ketvirtą ir penktą pastraipas.

Šiuo klausimu tikrintas taip pat aukštesnysis gebėjimas rasti, kas sieja kelis informacijos vienetus – pastraipas. Iš statistinės analizės matyti, kad klausimo skiriamoji geba nebloga: koeficientas 33,33. Sunkumo rodiklis 38,75 rodo, kad klausimas mokiniams nebuvo labai lengvas. Beje, statistinė užduoties analizė rodo, kad tai buvo antras pagal sunkumą užduoties klausimas, kurį pralenkė tik 13 klausimas – jo sunkumo koeficientas 36,25.

Dviem taškais buvo įvertinti 21,75 proc. kandidatų atsakymai, 0 taškų – 44,25 proc. 34,00 proc. mokinių gavo tik 1 tašką. Beje, pagrindinėje vertinimo instrukcijoje buvo numatyta, už ką galima skirti ne du, o vieną tašką.

Kurgi glūdi šio klausimo sunkumo priežastys? Apžvelkime kelis pavyzdžius.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Trijų tautų gyvenimą nuolat veikė kaimynai: jie kariavo, prekiavo, skverbėsi jų kultūra.	Atsakymas įvertintas 2 taškais, nes, kaip ir nurodyta vertinimo instrukcijoje, parašyta, kad Baltijos tautų istorijai nuolat darė įtaką kaimyninių tautų: • politika (karai, prekyba); • kultūra (tikėjimas).
2. Kaimynai kišosi į šių tautų gyvenimą.	Pagal pagrindinę instrukciją atsakymas įvertintas 1 tašku, nes mintis išreikšta aptakiai, tepasakyta, kad kaimyninės tautos nuolat darė įtaką Baltijos tautų istorijai, bet nedetalizuota.
3. Kaimynai kišosi į politiką.	Pagal pagrindinę instrukciją atsakymas įvertintas 1 tašku, nes pasakytas vienas iš kaimyninių tautų poveikio aspektų – politika.
4. Su kaimynais trys tautos nuolat kariavo, prekiavo, turėjo kultūrų kontaktų. Vikingai buvo juos užkariavę.	Atsakymas buvo įvertintas 1 tašku, atsižvelgus į papildomas vertinimo instrukcijas: antrasis atsakymo sakinys yra nesusijęs su tekstu, tad daro atsakymą (kaip vienovę) nelogišką.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
5. Visas šalis jungė panaši gamta, o skyrė lietuvius nuo estų tikėjimas. Krikščionybė prieš stačiatikybę.	Į klausimą neatsakyta, tad įvertinimas – 0 taškų.
6. Visa tai formavo trijų kaimyninių tautų gyvenseną ir būdą.	Kandidatas, nors ir nedėdamas kabučių, cituoja tekstą, o prašoma savais žodžiais suformuluoti siejančią mintį. Kita vertus, ir pati citata nėra pakankamai aiški: kas yra *visa tai*? Toks citatos parinkimas rodo, kad kandidatas turi gebėjimų apibendrinti, tačiau jie yra nepakankami. Įvertinimas – 0 taškų.

Aptariamos teksto atkarpos ir atsakymų analizė leidžia spėti, kad atsakyti į šį klausimą buvo nelengva, nes reikėjo apibendrinti ilgesnę teksto atkarpą, kuri gausi ne vienos srities pavyzdžių, detalių, taip pat reikėjo pastebėti minčių sąsajas, o kaip rodė jau ir 3 klausimo analizė, kai kuriems mokiniams sunkiai sekasi rasti ilgesnės teksto atkarpos pagrindinę mintį.

Kita vertus, reikia pastebėti, kad vertinimo instrukcijos sudarytojai nevisai korektiškai suformulavo atsakymo reikalavimus: turbūt kiek per griežta tik vienu tašku vertinti tuos atsakymus, kuriuose pastraipas siejančioji mintis labiau abstrahuota (žr. 2 pvz.). Juk apibendrinimo esmė ir yra pasakyti glaustai, abstrahuotai.

Taigi menkesnius kandidatų atsakymų įvertinimus galėjo lemti tokie veiksniai:

- nėra susiformavusio gebėjimo rasti minčių sąsajas, abstrahuoti, nukrypstama į detales (žr. 5 pvz.);
- atsakoma per siaurai (žr. 3 pvz.);
- atsakoma tinkamai, bet papildoma su tekstu ar klausimu nesusijusiais ar nelogiškais dalykais (žr. 2 pvz.);
- cituojama, nors tekste nėra tinkamos citatos ir užduotis to daryti neleidžia (žr. 6 pvz.);
- per griežta vertinimo instrukcija (žr. 2 pvz.).

5 klausimas. Su kokiu požiūriu šeštoje pastraipoje nesutinkama?

Buvo reikalaujama, kad mokiniai įvertintų autoriaus požiūrį. Informacija tekste buvo išreikšta metaforiškai, bet ją suprasti mokiniams buvo nesunku – klausimo sunkumo rodiklis 64,25, kitaip tariant, į klausimą neatsakė tik 35,75 proc. kandidatų.

Skiriamoji klausimo geba 35,82, t. y. jis neblogai atskyrė stipresnius gebėjimus turinčius kandidatus nuo silpnesniųjų.

Aptarkime kelis pavyzdžius.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Nesutinkama, kad pagoniški kraštai yra blogesni.	Atsakymas įvertintas 1 tašku, nes, kaip ir nurodyta vertinimo instrukcijoje, parašyta, kad nesutinkama su požiūriu, jog krikščioniškos tautos geresnės už pagoniškas.
2. „Baltų kraštai – antroji, visuomet tamsi mėnulio pusė“.	Nors tik cituojama, atsakymas įvertintas 1 tašku, nes klausimas nereikalauja *savais žodžiais* išreikšti mintį.
3. Netiesa, kad pagonys blogesni, jie nukariavo kitas šalis.	Pritaikius papildomas vertinimo instrukcijas, atsakymas įvertintas 0 taškų, nes antroji sakinio dalis nelogiška.
4. Nesutinkama, kad net XII a. trys Baltijos tautos išlieka pagoniškos.	Į klausimą neatsakyta, todėl skirta 0 taškų.

Analizė rodo, kad konkrečią informaciją, nors ir pasakytą metaforiškai, kandidatams rasti tekste nesunku. Galima daryti prielaidas, kad dažniausiai klystama tik tada, kai:

- atsakius teisingai, papildoma su tekstu nesusijusia arba nelogiška informacija (žr. 3 pvz.);
- mokinys neturi tvirtų bendrųjų teksto supratimo gebėjimų (žr. 4 pvz.).

6 klausimas. Savais žodžiais parašykite, kodėl XII a. ėmus užkariauti Baltijos tautas, nė viena Europos valstybė nestojo skriaudžiamųjų pusėn.

Kaip matyti iš statistinės analizės, tai antras pagal lengvumą klausimas (koeficientas 73,75, teisingai neatsakė tik 26,25 proc. kandidatų), kurį lenkia tik septintasis – jo lengvumo koeficientas 74,92.

Kodėl šis klausimas pasirodė lengvas? Galima tik spėti, kad kandidatams padėjo bendrasis išsilavinimas – jau Lietuvos istorijos pamokose jie turėjo būti susipažinę su aptariama istorine realija. Taigi

turimos istorijos žinios galėjo palengvinti atsakymo paieškas, tiksliau – tekstas galėjo tik patvirtinti iš anksto žinomas tiesas. Taigi testo rengėjams turbūt derėtų vengti klausimų, į kuriuos kandidatai gali atsakyti iš bendrojo išsilavinimo. Kita vertus, aptariama informacija yra labai aiškiai (nemetaforiškai) pasakyta tekste. Todėl kandidatams ją rasti buvo nesunku.

Nepaisant to, dalis kandidatų klydo. Paieškokime klaidų priežasčių, apžvelkime kelis pavyzdžius.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Nė viena valstybė nestojo skriaudžiamųjų pusėn, nes Baltijos tautos paskutinės Europoje buvo pagoniškos.	Tiksliai pasakyta priežastis, todėl atsakymas pagal pagrindinę instrukciją įvertintas 1 tašku.
2. Todėl, kad tik latviai, lietuviai ir estai buvo ne krikščionys, kurie buvo pagonys.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, pritaikius papildomas vertinimo instrukcijas: į atsakymą žvelgta kaip į vienovę, kurią nelogišką padarė šalutinis pažyminio sakinys.
3. Nes tai buvo jiems nereikalinga.	Į klausimą neatsakyta, todėl įvertinta 0 taškų. Kita vertus, peršasi išvada, kad kandidatas gal ir suvokia esmę, bet, siekdamas savais žodžiais suformuluoti mintį, parenka netinkamas raiškos priemones.
4. „Baltų kraštai – antroji, visuomet tamsi mėnulio pusė“.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes tik cituojama, be to, ir pati citata nepateikia aiškaus atsakymo. Vėl susiduriama su reiškiniu, kai mokinys pasikliauja tekstu, o ne savo jėgomis, nors parinkta citata lyg ir liudytų, kad kandidatas supranta, kaip turėtų būti atsakyta.

Taigi galima spėti, kad netikslių atsakymų priežastys gali būti tokios:

- lietuviškos kalbinės raiškos trūkumai (žr. 2, 3 pvz.);
- neatidumas: cituojama, o užduotis reikalauja mintį formuluoti savais žodžiais (žr. 4 pvz.).

7 klausimas. Savais žodžiais parašykite 3 argumentus, įrodančius, kad Lietuvos likimas išskirtinis, lyginant su kitų dviejų Baltijos tautų likimais. (7, 8 pastraipos.)

Kaip jau buvo minėta, tai lengviausias užduoties klausimas, kurio sunkumo rodiklis 74,92. Klausimas reikalavo nurodyti tris argumentus iš galimų septynių. Žodžiu, kandidatai turėjo labai daug galimybių atsakyti į klausimą teisingai, tad tomis galimybėmis sėkmingai ir pasinaudojo. Visiškai neatsakė į šį klausimą tik 4,50 proc. kandidatų. Į šį klausimą lengvai atsakė tiek silpnesnieji, tiek stipresnieji, o tai aiškiai rodo klausimo skiriamosios gebos koeficientas 25,28. Taigi testo rengėjai turėtų vengti tokių klausimų, į kuriuos kandidatas gali atsakyti turėdamas labai plačias galimybes.

Kita vertus, visiškai tiksliai atsakė ir tris taškus gavo tik 42,75 proc., net 43,75 proc. buvo įvertinti dviem taškais, o net 9 proc. – vienu tašku. Tai reiškia, kad didesnioji atsakiusiųjų dalis netiksliai formulavo mintis. Pažvelkime į konkrečius pavyzdžius.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Lietuviai – paskutinieji Europos pagonys. Jie sukūrė valstybę, kurią (nekrikščionišką) valdė patys (lietuvių kilmės kunigaikščiai).	Atsakymas įvertintas 3 taškais, nes parašyti trys reikalaujami argumentai.
2. Estai ir latviai jau buvo krikščionys, o lietuviai – paskutiniai pagonys, be to, lietuviai patys sukūrė valstybę.	Atsakymas įvertintas 2 taškais, nes pasakyti tik 2 argumentai – religinis ir valstybingumo. Turbūt kandidatas manė, kad religinį argumentą įvardydamas konkrečiai (iš lietuvių, estų bei latvių pozicijos), jau parašė kelis dalykus.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
3. Lietuviai buvo pagonys, patys pradėjo kurti savo valstybę, valdė patys, užkariavo estus ir latvius.	Atsakymas įvertintas 2 taškais, nes pritaikyta papildoma vertinimo instrukcija: nors pateikti trys argumentai, bet paskutinėje sakinio atkarpoje yra parašyta nelogiškų dalykų, tad vertinimo taškų sumažinta. Turbūt tokią mokinio klaidą galėjo lemti ne teksto nesupratimas, bet minties raiškos netikslumai.
4. Lietuviai – paskutinieji Europos pagonys.	Atsakymas įvertintas 1 tašku, nes nurodytas tik 1 argumentas.
5. Lietuviai turėjo savo pilis, dvarų kultūrą, natūralias upes ir pelkes.	Pritaikius papildomas vertinimo instrukcijas, atsakymas įvertintas tik 1 tašku: nors pateikti du argumentai, bet prirašyta nelogiškų dalykų.
6. Lietuviai turėjo savo valstybę, nuolat kariavo su kaimynais.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, pritaikius papildomas vertinimo instrukcijas: antroji sakinio dalis nesusijusi su tekstu.
7. Lietuvių likimas išskirtinis.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes jokių argumentų nepateikta, t. y. į klausimą neatsakyta.

Taigi galima spėti, kad kai kurie kandidatai klydo, nes:

- buvo neatidūs ir pateikė per mažai argumentų (žr. 2, 4 pvz.);
- parašę tinkamus argumentus, atsakymus papildė nelogiškais arba su tekstu nesusijusiais dalykais (žr. 3, 5, 6 pvz.);
- nesuprato užduoties, vadinasi, neturi tvirtai susiformavusių bendrųjų teksto supratimo gebėjimų (žr. 7 pvz.).

8 klausimas. Savais žodžiais pasakykite 2 argumentus, kodėl „jūra kaip magnetas traukė, viliojo, kurstė grobikiškas atėjūnų užmačias“. (9 pastraipa.)

Šis klausimas kandidatams buvo nesunkus – tai liudija ir jo sunkumo koeficientas 60,00, ir menkiausia skiriamoji geba 17,08, t. y. ir stiprieji, ir silpnieji kandidatai lengvai susidorojo su užduotimi. Nepaisant to, net 19,00 proc. į klausimą neatsakė. Kadangi reikėjo parašyti du argumentus, galima buvo surinkti atitinkamai vieną arba du taškus. Dviem taškai įvertinti 39,00 proc. kandidatų, o vienu tašku – 42,00 proc. Išanalizuokime kelis pavyzdžius.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Atėjūnai norėjo valdyti Baltijos jūrą ir ten gyvenančius lietuvius, latvius ir estus.	Atsakymas įvertintas 2 taškais, nes pasakyti du tinkami argumentai.
2. Kaimyninės tautos svajojo valdyti ir jūrą ir aplinkines šalis, ir rusus bei švedus.	Už atsakymą skirtas tik vienas taškas, nes buvo pritaikytos papildomos vertinimo instrukcijos: pateikti du argumentai, bet sakinio pabaigoje prirašyta nelogiškų dalykų.
3. Kiti norėjo valdyti Lietuvą, Latviją ir Estiją, kurios buvo prie jūros.	Parašytas tik vienas argumentas, todėl skirtas tik vienas taškas.
4. Kaimynai norėjo turėti jūrą ir politinę nepriklausomybę.	Atsakymas įvertintas 0, nes buvo pritaikytos papildomos vertinimo instrukcijos: nors yra pateiktas vienas argumentas, bet prirašyta nelogiškų dalykų. Galbūt nelogiškumo priežastis – nemokėjimas išreikšti minties.
5. Kad buvo badas ir maras.	Įvertinta 0 taškų, nes tekstas ir klausimas nesuprasti.
6. Stiprieji norėjo valdyti Baltiją ir jos tautas.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes yra tik cituojama, nors kabutės ir nepadėtos.

Peržvelgus atsakymus, galima spėti, kad kandidatai klydo, nes:

- buvo neatidūs ir pateikė per mažai argumentų (žr. 3 pvz.);

- pateikė argumentus, bet prirašė nelogiškų dalykų (žr. 2, 4 pvz.);
- visai nesuprato klausimo ar / ir teksto (žr. 5 pvz.);
- citavo, o ne savais žodžiais formulavo mintį (žr. 6 pvz.).

Atlikus 7 ir 8 klausimų analizę, kyla mintis, kad testo rengėjai turėtų vengti konkrečios informacijos, kuri tekste pateikta labai tiesiogiai, radimo klausimų, nes jie yra per lengvi ir kandidatų nediferencijuoja, tikrina per žemus gebėjimus.

9 klausimas. Savais žodžiais parašykite mintį, kuri sieja devintą ir dešimtą pastraipas.

Šis klausimas kandidatams pasirodė nesunkus, jo sunkumo koeficientas 64,88, tačiau skiriamoji geba nebloga – 31,25. Dviem taškais buvo įvertinta net 56,00 proc. kandidatų atsakymai, vienu – 17,75, o nuliu – 26,25 proc.

Kyla klausimas, kodėl 2, 3, 4 klausimai, kurie, atrodytų, savo prigimtimi panašūs į 9 klausimą, pasirodė kandidatams sunkoki, o šis – nesunkus?

Atlikus analizę matyti, kad 9 klausimas buvo suformuluotas dviprasmiškai: gali suprasti, kad reikalaujama apibendrinti devintą, o po to dešimtą pastraipą, t. y. padaryti du apibendrinimus, arba gali suprasti, kad reikia padaryti išvadą perskaičius abi minėtas pastraipas. Peržvelgus atsakymus ir vertinimus, tokia dviprasmiška situacija akivaizdi: vertintojai, pastebėję klausimo formuluotės netikslumą, į tai atsižvelgė skirdami taškus. Žodžiu, testo rengėjams vertėtų būti atidesniems, išbandyti klausimus, prieš pateikiant juos teste.

Apžvelkime kelis atsakymus.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Baltijos tautų gyvenimas patyrė daug įvairių pokyčių: politinių ir kultūrinių.	Atsakymas įvertintas 2 taškai, nes puikiai apibendrintos abi pastraipos – pasakyta jų bendra mintis.
2. XVI a. – karų metas. *Dideli pokyčiai kultūroje.*	Atsakymas įvertintas 2 taškais, nors apibendrinta kiekviena pastraipa atskirai, tačiau taip elgtis kandidatui leido netiksli klausimo formuluotė.
3. Tautos daug kariavo, keitėsi jų religija, jie tapo liuteronais.	Atsakymas įvertintas 1 tašku: atskirai apibendrintos abi pastraipos, bet prirašyta nelogiškų dalykų, tad vertintojai pritaikė papildomas vertinimo instrukcijas.
4. Buvo daug karų.	Apibendrinta tik viena pastraipa, tad skirtas tik 1 taškas.
5. XVI a. tautos daug kariavo, bet liko krikščioniškos.	Įvertinta 0 taškų, nes apibendrinus vieną pastraipą, prirašyta nelogiškų dalykų.
6. Įvykiai, kurie įvyko.	Skirta 0 taškų, nes į klausimą neatsakyta, nors lyg bandyta įvardyti aptariamų pastraipų bendra tema.
7. Lietuviai buvo išimtis.	Įvertinta 0 taškų, nes neatsakyta, klausimas ir tekstas nesuprastas.

Išnagrinėjus atsakymų ir vertinimo pavyzdžius, paaiškėjo, kad didžiuma klaidų atsirado dėl to, kad kandidatai:

- prirašė nelogiškų dalykų (žr. 3, 5 pvz.);
- apibendrino tik vieną pastraipą (žr. 4 pvz.);
- nemokėjo apibendrinti (žr. 6 pvz.);
- nesuprato teksto ar klausimo (žr. 7 pvz.).

Aptariant jau ketvirtą klausimą, reikalavusį atskleisti gebėjimą apibendrinti, ryškėja, kad buvo dalis kandidatų, kurių aptariamas gebėjimas yra silpnas arba visai nesusiformavęs.

10 klausimas. Savais žodžiais parašykite, kodėl nuo XVIII a. pabaigos Lietuvos kultūra buvo veikiama kelių skirtingų įtakų? (11 pastraipa.)

Kandidatams klausimas nebuvo labai lengvas – jo sunkumo rodiklis 42,50, o skiriamoji geba gana gera – 36,67. Į klausimą neatsakė 57,50 proc. kandidatų.

Iš pirmo žvilgsnio atrodo keista, kad buvo sunkoka atsakyti į šį klausimą, nes jis atrodo panašus į jau nagrinėtus, kandidatams pasirodžiusius lengvus 7, 8 klausimus. Tačiau iš tikrųjų šis klausimas reikalauja kiek

kitokių gebėjimų. Kitaip tariant, kandidatas turi ne rasti tiesiogiai pasakytus dalykus, bet ir padaryti išvadas, nurodyti priežastį. Taigi tikrinami aukštesni gebėjimai nei 7 ar 8 klausimu.

Ką gi rodo pavyzdžių analizė?

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Nes dalis Lietuvos priklausė Rusijai, o kita – Prūsijai.	Atsakymas tikslus, skirtas 1 taškas.
2. Nes viena dalis priklausė vienai valstybei, o kita – kitai, išimtis – Lietuvos žemės, priklausiusios Prūsijai.	Skirta 0 taškų, nes pateikus tinkamą atsakymą, prirašyta nelogiškų dalykų, tad pritaikytos papildomos vertinimo instrukcijos.
3. Todėl, kad galingos Europos valstybės tam pritarė.	Skirta 0 taškų, nes į klausimą neatsakyta, tekstas nesuprastas.

Analizė rodo, kad dalis kandidatų:

- nepadarė išvados (žr. 3 pvz.);
- prirašė nelogiškų dalykų (žr. 2 pvz.).

11 klausimas. Apie kokį bruožą sakoma, kad jis būdingas Lietuvos istorijai?

Klausimo sunkumo koeficientas 53,75, skiriamoji geba gera – 40,83.

Pažvelgus į klausimą atrodo, kad jis taip pat panašus į 7 ir 8 klausimus. Tačiau, paanalizavus tekstą matyti, kad nebuvo taip paprasta įvardyti reikalaujamą dalyką, nes nepakako tekste rasti konkrečią vietą, kurioje pateikta reikalinga informacija. Pastaroji buvo padalyta keliuose sakiniuose, tad norint pateikti teisingą atsakymą, reikėjo matyti ir įvertinti ilgesnę teksto atkarpą. Tai kai kuriems kandidatams pasirodė sunkoka.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Į Lietuvos likimą nuolat kišosi galingesnės šalys.	Atsakymas įvertintas 1 tašku, nes, kaip ir reikalauja vertinimo instrukcija, parašyta, kad tas bruožas – galingų valstybių kišimasis į Lietuvos gyvenimą įvairiais istorijos tarpsniais.
2. Galingesnės valstybės linkusios įsiterpti į Lietuvos istoriją, nes Lietuva praranda nepriklausomybę.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes antroji sakinio dalis yra nelogiška. Tad pritaikytos papildomos vertinimo instrukcijos.
3. Lietuvos-Lenkijos padalijimui pritaria ir jame dalyvauja galingiausios Vakarų Europos šalys.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes jis įvardija istorijos faktą, o ne būdingiausią bruožą. Tokio pobūdžio atsakymų pasitaikė labai dažnai.
4. Lietuvos likimas išskirtinis.	Įvertinta 0 taškų, nes į klausimą neatsakyta.

Atlikus analizę, galima teigti, kad dalis kandidatų klydo, nes:

- teisingus atsakymus papildė nelogiškais dalykais (žr. 2 pvz.);
- įvardijo ne būdingiausią bruožą, o vieną istorijos faktą (žr. 3 pvz.);
- nesuprato klausimo ir / arba teksto (žr. 4 pvz.).

12 klausimas. Savais žodžiais parašykite, kokie 2 veiksniai XIX a. stabdė Lietuvos atgimimą.

Klausimo sunkumo koeficientas 72,25, skiriamoji geba menka – 26,67, tai reiškia, kad dauguma kandidatų į šį klausimą atsakė teisingai. Nepaisant to, 37,00 proc. buvo įvertinti tik 1 tašku, o 9,25 proc. – nuliu taškų. 53,75 proc. kandidatų surinko galimus du taškus.

Šis klausimas savo prigimtimi panašus į jau aptartus 7 ir 8. Prašoma nurodyti du konkrečius dalykus, kurie, beje, kandidatams galėjo būti žinomi ir iš Lietuvos istorijos pamokų. Tad tekstą suprasti buvo nesunku. Jau buvo minėta, kad tokių klausimų, į kuriuos atsakyti padeda bendrasis mokinių išsilavinimas, testo rengėjams vertėtų vengti, nes atsakymai nediferencijuoja kandidatų.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Žiauriai nuslopinami suskilimai ir caro valdžios vykdomos kultūros represijos.	Skirti 2 taškai, nes atsakyta tiksliai.

2. Sukilimai ir caro valdžios represijos.	Skirtas 1 taškas, nes mintis išreikšta netiksliai: sukilimai nėra atgimimo stabdys, šią funkciją atliko represijos po sukilimo. Tad kandidatas, manytina, suprato tekstą teisingai, bet pritrūko minties raiškos tikslumo.
3. Draudžiama spauda.	Skirtas 1 taškas, nes parašytas tik 1 veiksnys.
4. Susidorojama su sukilimo dalyviais, kurie galėjo būti carinės Rusijos valdžioje.	Įvertinta 0 taškų, nes tinkamai nurodžius veiksnį, prirašyta nelogiškų dalykų. Tad pritaikytos papildomos instrukcijos.
5. Atgimimo pertrauka.	Atsakymas įvertintas 0 taškų, nes klausimas ar / ir tekstas nesuprastas.

Apibendrinant šio klausimo rezultatus, galima teigti, kad dalis kandidatų klydo, nes:

- suvokdami tekstą ir klausimą, netiksliai formulavo atsakymą (žr. 2 pvz.);
- teisingai atsakė bent į dalį klausymo, bet prirašė nelogiškų dalykų (žr. 2 ir 4 pvz.);
- nesuprato teksto ar / ir klausimo (žr. 5 pvz.).

13 klausimas. Kokiu tikslu keturioliktoje pastraipoje yra pakartotų pirmos pastraipos minčių?

Tai pats sunkiausias užduoties klausimas, reikalaujantis išmanyti teksto struktūros ir kalbinės raiškos sąsajų dalykus. Jo sunkumo rodiklis 36,25, o skiriamoji geba 33,75. 59,50 proc. kandidatų į šį klausimą atsakė neteisingai, 8,50 proc. surinko 1 tašką, o 32,00 proc. – 2 taškus.

Pažvelkime į mokinių atsakymus.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Taip siekiama pabrėžti, kad Baltijos šalys buvo ir bus, nors istorija jų negailėjo.	Už atsakymą skirti du taškai. Kandidatas tiksliai įvardijo pakartojimo funkciją.
2. Kad būtų akcentuota, kad trys tautos išliko gyvos. Jos prarado laisvę.	Nors pirmasis sakinys yra tinkamas atsakymas, skirtas tik 1 taškas, nes antrasis sakinys yra nelogiškas – taigi pritaikytos papildomos vertinimo instrukcijos.
3. Tai, kad visos šalys atgijo, tapo savarankiškos.	Įvertinta 0, nes atsakymas neteisingas.

Atsakymų analizė parodė, kad didelė dauguma kandidatų neturi gebėjimo įvertinti teksto struktūrą, ją siedami su kalbine raiška.

14 klausimas. Savais žodžiais parašykite, kokia yra teksto tema.

Tai teksto esmės klausimas, 2004 m. kandidatams sukėlęs nemažai sunkumų. Tačiau analizuojamųjų 2005 m. užduoties 14 klausimas pasirodė esąs lengvas – jo sunkumo rodiklis net 70,25, tai reiškia, kad neatsakė 29,75 proc. kandidatų. Klausimo skiriamoji geba yra gera – 39,17. Vadinasi, atsakymai gerai atskyrė silpnuosius kandidatus nuo stipriųjų.

Štai keletas atsakymų pavyzdžių.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Tekstas pasakoja apie trijų Baltijos tautų atsiradimą, istorijos posūkius, išlikimą.	Atsakymas teisingas. Skirtas 1 taškas.
2. Visos Baltijos šalys susikūrė vienoje vietoje.	Atsakyme nurodyta ne tema – apie ką tekstas pasakoja, – o vienas teiginys. Tad įvertinta 0 taškų.

Analizė leidžia daryti išvadą, kad dauguma kandidatų jau lengvai įvardija temą. Klysta tie, kurie vis dar negeba skirti teiginio nuo temos formuluotės.

15 klausimas. Savais žodžiais parašykite, kokia pagrindinė teksto mintis.

Šis klausimas, kurio skiriamoji geba nebloga – 30,00, kandidatams buvo sunkus. Į jį neatsakė net 63,00 proc. Dviem taškais buvo įvertinti 21,50 proc. kandidatų, o 15,50 proc. surinko tik vieną tašką. Taigi kaip ir 2004 m., pagrindinės minties klausimas sukėlė daug sunkumų.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
1. Baltijos šalys, nepaisant karų, nelaimių, okupacijų, išliko ir rašo savo istoriją.	Atsakyta tiksliai, skirti 2 taškai.
2. Šalys mažos, tačiau karingos, kovojančios, stiprios.	Neatsakyta. Skirta 0 taškų.

Pagrindinės minties klausimas – tai visos teksto esmės supratimo ar nesupratimo klausimas, į kurį atsakant reikia pasitelkti aukštesnį gebėjimą apibendrinti visą tekstą, pasakyti, kad tekstu yra teigiama. Jau 2, 3, 4 klausimų analizė parodė, kad kandidatams sunkiai sekasi apibendrinti, o kuo teksto atkarpa ilgesnė, tuo ši užduotis darosi sudėtingesnė. Tad kai tenka apibendrinti visą tekstą, neretai suklumpama.

Išvados

Apibendrinant 2005 m. brandos egzamino skaitomo teksto supratimo užduoties analizę, galima teigti, kad, kaip ir atliekant 2004 m. analogišką užduotį, kandidatams sunkiausi buvo tie klausimai, į kuriuos atsakant reikia:

- rasti netiesiogiai pasakytą informaciją;
- abstrahuoti mintį, nenukrypti į detales;
- apibendrinti trumpesnes ar ilgesnes teksto atkarpas, visą tekstą;
- suprasti metaforišką kalbėjimą;
- perfrazuoti, o ne cituoti.

Be to, pastebėta, kad kai kurie kandidatai:

- linkę atsakinėti per plačiai, prirašydami nereikalingų ir net nelogiškų dalykų;
- nemoka tiksliai suformuluoti minties, todėl raiškos dalykai priverčia suklupti per egzaminą;
- neturi gerų bendrųjų skaitomo teksto supratimo gebėjimų.

Taigi išvardyti dalykai turėtų atsidurti mokytojų ir mokinių dėmesio centre. Mokymo procesas turėtų būti pakoreguotas taip, kad kandidatai susiformuotų tinkamus skaitomo teksto supratimo gebėjimus.

Užduoties rengėjai turėtų pagalvoti, ar neverta:

- sumažinti klausimų, kurių atsakymus galima rasti tiesiogiai parašytus tekste;
- pateikti klausimų, į kuriuos norint atsakyti, reikia rasti informaciją keliose teksto vietose;
- pateikti daugiau klausimų, reikalaujančių abstrahavimo gebėjimų;
- atsisakyti klausimų, į kuriuos galima atsakyti pasikliaujant bendruoju išsilavinimu;
- atsisakyti klausimų, kurių atsakymų galimybės labai plačios;
- prieš pateikiant klausimus teste, išbandyti jų formuluotes, kad neliktų dviprasmybių, veikiančių egzamino rezultatus.

Atlikus užduoties analizę, iš esmės galima konstatuoti, kad 2005 m. brandos egzamino skaitomo teksto supratimo testas gerai atliko savo funkciją – tinkamai vertino kandidatų gebėjimus ir strategijų taikymą.

RAŠYMO GEBĖJIMŲ KOKYBINĖ ANALIZĖ

2005 m. kandidatų rašytinės komunikacijos gebėjimai tikrinti rašymo testu, kuris yra brandos egzamino dalis. Rašymo testą sudaro *viena užduotis*. Tai atvirojo tipo užduotis su įvestimi. Kandidatas turėjo sukurti samprotaujamo pobūdžio straipsnį įvestyje pateikta tema.

2005 m. rašymo užduotimi *tikrinta*, *kaip kandidatas geba*:

- pasirinkti tinkamą minčių dėliojimo tipą;
- pasirinkti tinkamą teksto žanrą;
- rašyti nurodytos apimties tekstą;
- argumentuotai atsakyti į probleminį klausimą;
- samprotauti pagal pasirinktą teiginį;
- apibendrinti savo patirtį ir ją perteikti;
- išdėstyti savo nuomonę ir vertinimus;
- pasirinkti tinkamus komunikacinių intencijų raiškos būdus;
- pasirinkti tinkamus abstrakčiųjų sąvokų raiškos būdus;
- logiškai skaidyti tekstą į pastraipas;
- parinkti tinkamą stilių, žodyną;
- parinkti tinkamas gramatines formas, konstrukcijas;
- taikyti įvairias kompensavimo strategijas;
- taikyti rašybos ir skyrybos taisykles.

Apibendrinant galima teigti, kad užduotimi tikrinami intelektiniai ir specialieji gebėjimai kurti reikiamos apimties ir struktūros samprotaujamo pobūdžio tekstą, atsižvelgiant į situaciją, adresatą, komunikacinį tikslą bei asmeninę patirtį, taikant stilistines, leksines raiškos priemones, gramatikos, skyrybos ir rašybos žinias.

2005 m. kuriamo teksto apimtis buvo 250–300 žodžių. Tokios paties apimties tekstas buvo kuriamas ir 2004 m. Rašymo užduočiai atlikti buvo skiriama 100 minučių. Svertinė užduoties vertė sudarė 50 procentų egzamino. Šie parametrai buvo būdingi ir 2004 m. valstybinio egzamino rašymo testui.

2005 m., kaip ir 2004 m., kandidatas turėjo galimybę rinktis iš dviejų, A ir B, įvesčių. Kaip buvo minėta, įvestyje pateikiama tema. Įvestyje taip pat nurodoma, kad kandidatas turi pagrįsti savo samprotavimus diagrama arba nuotrauka, literatūriniu kūriniu, asmenine patirtimi. Tokia įvestis, lyginant su 2004 m. valstybinio egzamino rašymo užduoties įvestimi (jos pagrindą sudarė perskaitytas literatūros kūrinys), leido mokiniui pasirinkti argumentus iš jam artimesnės srities (plačiau žr. *Užduoties charakteristiką*).

Užduoties charakteristika

2005 m. valstybinio egzamino kandidato prašoma atlikti vieną iš dviejų rašymo užduoties variantų – sukurti 250–300 žodžių apimties samprotaujamąjį tekstą pagal duotą įvestį. Kandidatai galėjo pasirinkti vieną temą: *Ką reiškia Tėvynė šiuolaikiniam žmogui?* arba *Gyvenimas – tai stebuklas?!* Užduoties formuluotėje taip pat pateikta rekomendacija pagrįsti savo samprotavimus diagramos duomenimis arba nuotrauka, grožinės literatūros kūriniu arba asmenine patirtimi. Diagrama ir nuotrauka pateiktos šalia užduočių.

Kandidato prašoma padiskutuoti aktualiomis temomis. Straipsnis rašomas į jaunimo žurnalą – tikimasi, kad straipsnio autorius apie aktualias problemas kalbėsis su savo bendraamžiais. Pasirinkus A įvestį, gaunama galimybė išsakyti savo ir bendraamžių požiūrį į Tėvynę, o B įvestis siūlo pasamprotauti apie gyvenimo vertę.

Tokio pobūdžio įvesties pasirinkimas vertintinas kaip tinkamas:

1. Pateiktos aktualios temos, kuriomis diskutuojama ir žiniasklaidoje. Taigi kandidatas galėjo rašytiapie aktualijas, svarbias visai visuomenei.
2. Temų skirtingumu ir platumu atsižvelgta į skirtingus rašančiųjų interesus.
3. Abi temos skatina mokinius atsiskleisti kaip asmenybes, parodyti savo vertybių suvokimą.
4. Minėtos temos ir argumentacijos atramos atitinka rašančiojo brandos tarpsnį. Vis dėlto darbų analizė rodo, kad užduočių rengėjai turėtų aiškiau, tiksliau nurodyti, keliais šaltiniais kandidatas, rašydamas rašinį, turi remtis būtinai. Duotoji formuluotė leido rašantiesiems pasirinkti tik vieną šaltinį.

Užduoties tipas

Kaip buvo minėta, teksto rašymui buvo parengta atvirojo tipo užduotis: laisvasis rašymas atsakant į užduotyje iškeltą klausimą. Be to, įvestyje nurodomi trys šaltiniai, kuriais galima remtis samprotaujant pasirinktąja tema. Vienas iš šaltinių pateikiamas šalia užduoties: A įvestyje – diagrama iš interneto svetainės, o B įvestyje – fotografo A. Sutkaus nuotrauka. Rašymo užduotimi tikrinamas klausimo esmės supratimas, priežastinių ryšių suvokimas, nuomonės raiška ir gebėjimas ją pagrįsti, gebėjimas apibendrinti savo patirtį, įvertinti ir pristatyti kitų nuomonę.

Rašinyje atsakydamas į klausimą, kandidatas turėjo samprotauti remdamasis nurodytais šaltiniais. Kiekvienas šaltinis lėmė atskirą pastraipą. Pastraipų kiekis priklausė ir nuo kandidato gebėjimo dėstyti naujas mintis. Dėstymą turėjo sudaryti ne mažiau kaip viena pastraipa, dar dvi pastraipos – pradžios ir pabaigos – buvo būtinosios. Įžangą ir pabaigą rašantysis kūrė atsižvelgdamas į duotą temą ir žanrą, paklusdamas savo kuriamo teksto vidinei sąrangai.

Vertinimas

Kaip buvo minėta, 2005 m. užduotis vertinta 50 taškų. Taigi ši užduotis sudarė 50 proc. viso egzamino. 2004 m. užduoties vertė buvo tokia pati.

Vertinimas buvo paremtas penkiais kriterijais: turinio, teksto vientisumo, struktūros; gramatikos (sintaksės ir morfologijos); žodyno, stiliaus; rašybos ir skyrybos. Kandidatas galėjo surinkti nuo 0 iki 10 taškų už kiekvieną rašinio aspektą. Po 10 taškų pagal kiekvieną kriterijų buvo skiriama už puikų, pavyzdinį darbą, po 9 taškus – už labai gerą darbą. Geras arba gana darbas buvo vertinamas atitinkamai 8 ir 7, o patenkinamas ir pakankamas – atitinkamai 6 ir 5. 4 ir 3 taškai buvo rašomi už rimtų trūkumų arba daug trūkumų turintį darbą, o 2 ir 1 už prastą darbą. Kriterijų neatitinkantis darbas buvo vertinamas 0 taškų. Mažiau taškų buvo skiriama už trumpesnį negu nurodyta rašinį, pvz., kai iki minimalios ribos trūkdavo 20 žodžių, iš bendros taškų sumos buvo atimamas 1 taškas. Turinio vertinimas 0 taškų lėmė viso darbo vertinimą nuliu.

2005 metais pasirinkta turinio 10 taškų sistema, kaip ir 2004 m., turėjo tiksliai apibrėžtus šešis vertinimo taškus (0, 2, 4, 6, 8, 10) ir keturis tarpinius (1, 3, 5, 7, 9). Tarpiniai taškai buvo rašomi už nedidelius trūkumus. Kiti vertinimo kriterijai, lyginant su 2004 m., pakito nežymiai. Vertinant struktūrą, 10 buvo rašoma ir padarius vieną klaidą, o 2004 m. už vieną klaidą buvo vertinama 9; 0 buvo rašomas už 11 ir daugiau klaidų, o

2004 m. – už 10 ir daugiau klaidų. Tačiau 2005 m. vidutiniuose darbuose leista padaryti daugiau gramatikos, žodyno ir stiliaus klaidų, o silpni darbai gramatikos ir žodyno bei stiliaus aspektais vertinti griežčiau.

Rašymo užduoties vertinimo lentelė pateikiama statistinės analizės 16-17 puslapiuose.

Galimi taškai

2004 m. už rašymo testą kandidatai galėjo surinkti 50 taškų – pusę viso egzamino taškų. Tiek pat taškų kandidatas galėjo surinkti ir 2004 m. Pusė egzamino taškų – tinkamas šios užduoties svoris, nes ji įvairiapusiškai patikrina kandidato komunikavimo gebėjimus raštu.

Pagal kiekvieną kriterijų kandidatas galėjo surinkti po 10 taškų, tačiau, kaip buvo minėta, gavus už turinį 0 taškų, visas rašinys buvo vertinamas taip pat nuliu. Taigi turinio kriterijus buvo svarbiausias.

Užduoties rezultatai

A ar B užduoties variantus kandidatai pasirinko nevienodai: daugiausia mokinių rinkosi B varianto temą *Gyvenimas – tai stebuklas?!* Tokį pasirinkimą, matyt, lėmė tai, kad kandidatams parankesnė pasirodė platesnė tema, kur jie galėjo laisviau pasinaudoti savo patirtimi. Be to, šis pasirinkimas netiesiogiai galbūt patvirtina, kad dalis kandidatų nėra suformavę savo požiūrio į tėvynę.

Toliau bus aptariamos turinio, struktūros, teksto vientisumo, gramatikos, žodyno ir stiliaus, rašybos ir skyrybos klaidų kriterijai, kuriuos gebėjimus kandidatai turi ir kuriuos dar reikėtų vystyti.

Turinio kriterijus. Daugiausia kandidatų pagal šį kriterijų buvo vertinama 3 taškais – 17,25 proc., net 15,50 proc. kandidatų surinko 2 taškus. Prie jų pridėjus ir tuos, kurie surinko 4 arba 1 taškus, kiek daugiau nei pusė kandidatų parašė silpnai arba labai silpnai (51,10 proc.). Kiti kandidatai temą turinio atžvilgiu atskleidė puikiai, gerai arba vidutiniškai. 9,50 proc. kandidatų buvo įvertinti 8, 9 arba 10 balų, tačiau originaliai ir išradingai argumentus dėstė tik 0,25 proc. kandidatų (2004 m. 0,50 proc.), o netinkamai dėstančiųjų nepasitaikė (2004 m. – 0,25 proc.).

Kandidatai noriai rėmėsi savo asmenine patirtimi, nevengė literatūrinių šaltinių panaudojimo, kai kurie komentavo diagramą. Gal kiek mažiau buvo remiamasi nuotrauka. Tai rodo, kad kandidatai, matyt, dar nemoka vaizdinio stimulo perteikti žodžiais, tai darydami jaučiasi sukaustyti.

Tipiškos turinio klaidos buvo kelių rūšių.

- Šaltiniai, padedantys argumentuotai atsakyti į užduoties temos klausimą, įvestyje buvo nurodyti tokie, kad kandidatas galėtų pasirinkti tai, ką jis geriausiai išmano. kandidatai rėmėsi skaitytais literatūriniais kūriniais (J. Biliūno apsakymu „Ubagas“, J. Grušo drama „Meilė, velnias ir džiazas“, J. Ivanauskaitės apysaka „Mėnulio vaikai“, V. Krėvės apsakymu „Skerdžius“, V. Kudirkos eilėraščiu „Tautinė giesmė“, A. Mickevičiaus kūriniais, Š. Raganos apsakymu „Irkos tragedija“, B. Vilimaitės novele „Draugystės anatomija“ ir kt.), istoriniais įvykiais (minėjo Lietuvos nepriklausomybės atgavimą, įstojimą į Europos Sąjungą, R. Kalantos susideginimą ir kt.), savo gyvenimo įvykiais. Vis dėlto klaidų neišvengta. Kai kurie kandidatai painiojo istorinių įvykių veiksmo vietą, kūrinio žanrą, autorių ir pan.. Matyti, kad trūksta gebėjimo orientuotis istorinėje arba kultūrinėje epochoje, jie neskiria pakankamai dėmesio kūrinio autoriui arba žanrui.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Lietuvoje buvo toks tragiškas įvykis, kai vienas studentas Romas Kalanta susidegino prie Seimo rūmų.	Čia kandidatas netiksliai nurodo R. Kalantos susideginimo vietą, nėra įsidėmėjęs, kad sovietiniais laikais Seimo nebuvo, o dabartinis Seimas yra ne Kaune, o Vilniuje.
Pavyzdžiui, skaitydama Grušo apsakymą „Meilė, velnias ir džiazas“ supratau, kad jaunimas nemokėjo džiaugtis gyvenimu.	Netiksliai nurodytas J. Grušo kūrinio žanras – turėtų būti drama.
[...] geras pavyzdys – tai B. Vilimaitės apysaka „Irkos tragedija“.	Minimos apysakos autorė ne B. Vilimaitė, o Šatrijos Ragana.

- Daugelyje rašinių atsakymai nemotyvuoti arba motyvuoti menkai: vengiama paaiškinimo arba peršokama nuo vienos minties prie kitos. Šios klaidos rodo, kad kai kurie kandidatai dar nesugeba parinkti svarių argumentų savo nuomonei pagrįsti.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai

Gyvenimas – tai stebuklas! Aš su šiais žodžiais sutinku, nes mes gavome tokį stebuklą, bet nemokame jo deramai panaudoti.	Rašinyje nepagrindžiamas pirmasis teiginys, neaišku, kodėl autorė pritaria pagrindinei minčiai. Parinkta netinkama jungiamoji priemonė (tai aptariama prie struktūros kriterijų). Šiuo atveju reikėtų pagrįsti ir mintį, kad gyvenimas yra gautas, ir kad nemokame juo naudotis.
Gyvybės atsiradimas – visų matomas ir suprantamas stebuklas, juk žmogus – unikali būtybė.	„Gyvybė“ yra platesnė sąvoka, negu mano kandidatas, ją suvokiantis tik kaip žmogaus gyvybę. Netikslu teigti, kad gimimą visi mato ir supranta, trūksta argumento ir minčiai, kad žmogus yra unikalus. Be to, neaišku, kuris žmogus – gimstantis ar stebintis gimimą – yra unikalus.

- Tinkamos argumentacijos pavyzdys

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	**Komentarai**
Vieni mano, kad gyvenimas yra gražus, jeigu pats esi aplinkybių apdovanojamas sėkme, kiti tvirtina, kad stebuklas slypi žmogaus prigimtyje. Visi jie yra teisūs, nes kiekvienas turime savo sielą ir lemtį. Bent jau taip mąsto Lapinas, pagrindinis V. Krėvės apsakymo „Skerdžius“ veikėjas.	Šioje pastraipoje pateiktas tinkamo apibendrinto argumentavimo pavyzdys: kandidatas pritaria dviem nuomonėms ir sklandžiai pereina prie literatūros kūrinio, kuriuo toliau parems savo samprotavimus.

Taigi kandidatus reikėtų pamokyti aiškiai atskirti, kur yra nuomonė, o kur – argumentas. Atkreiptinas dėmesys, kad kartais kandidatas, formaliai vartodamas priežasties ir pasekmės ryšius nusakančius jungtukus, nebepatikrina, ar iš nurodytos priežasties gali būti kildinama tam tikra pasekmė. Mokytojams čia galėtų padėti darbas su detale mokinių rašinių analize arba atitinkamos teksto supratimo užduotys.

- Visi kandidatai stengėsi parašyti rašinio įžangą, taigi jau suvokta pradžios būtinybė. Daugelis sukūrė ir pabaigą. Tačiau ne visų pastraipos yra tikslios, rišlios, glaudžiai susijusios su tuo, kas rašoma dėstyme. Kai kuriuose darbuose rašinys paliekamas be apibendrinamųjų sakinių. Šios klaidos rodo, kad mokytojai turėtų ugdyti gebėjimą apibendrinti ir pabaigos pastraipą glaudžiai sieti su ankstesnėmis, tekste išdėstytomis mintimis bei pamokyti atskirti argumento pastraipą nuo bendresnio, abstraktesnio samprotavimo vieneto.

•

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Tėvynė – tai vieta, kur mes gimėm, užaugom, gyvenom, mylėjom... *[...] Silpną patriotiškumą lemia dar tai, kad žmonės pradėjo bendrauti su kitomis valstybėmis. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, tai tapo labai paprasta. Žmonės išvažiuoja, norėdami rasti geresnį gyvenimą, ten išteka ir tada po truputį dingsta šaknys*	Tai vieno rašinio pradžios pastraipa ir baigiamasis sakinys. Kandidatas pradėjo rašyti įžangą, bet neparašė visos pastraipos. Jis susitelkė ties vienu pavadinimo žodžiu, tačiau užmiršo kitą sąvoką, kuri galbūt būtų padėjusi perteikti šiuolaikinio žmogaus santykį su Tėvyne. Pabaigoje nuo pirmojo sakinio nuklysta nelabai toli, atrodo, tema vis dar ta pati, tačiau pabaiga – tai tik dar vienas argumentas, o ne apibendrinimas. Paskutinis sakinys pernelyg konkretus, todėl lieka įspūdis, kad darbas nepabaigtas.
Gyvenimas – kaip suprantame šį žodį? Ką jis simbolizuoja? Kaip suprast, gyvenimas – tai stebuklas?! *[...] Mano manymu, mes turime mokėti džiaugtis gyvenimu. Kadangi mes gyvename tik vienąkart, todėl gyvenimas per trumpas, kad nematytume šviečiančios saulės ir visų gyvenimo malonumų.*	Pateikiamos vieno darbo pradžios ir pabaigos pastraipos. Pradžioje keliami keturi klausimai, bet iš esmės straipsnio autorius kartoja tą patį. Bandymas apibendrinti pabaigos pastraipoje kelia abejonių todėl, kad stebuklas suvokiamas kaip žiūrėjimas į saulę, nors apie gamtą, galimybę gyventi (žiūrėjimo į saulę metafora) straipsnyje nerašoma. Be to, ir gyvenimo malonumai tekste nėra įvardyti. Gražiai užbaigti trukdo ir netikslus jungtukų vartojimas.

• Pasitaikė kandidatų, pasirinkusių laiško formą, bet užmiršusių pabaigoje parašyti keletą sakinių, kurie rodytų, kad laiškas yra baigtas. Kai kuriuose laiškuose trūko ir pasirašymo bei kitų būtinų laiškui elementų: datos, parašymo vietos, tinkamo kreipinio. Taigi šios klaidos rodo, kad mokytojai turėtų ir toliau mokyti rašyti tinkamas laiškų pabaigos pastraipas, o taip pat neužmiršti ir pradžios kūrimo.

Išanalizavus rašinių turinį, susidaro įspūdis, kad gana daug kandidatų geba atsakinėti į probleminį klausimą, noriai samprotauja aktualiomis temomis, pasiremdami savo asmenine patirtimi arba literatūros kūriniais. Vis dėlto kai kuriems trūksta gebėjimo įterpti į tekstą savo argumentus, pasinaudoti įvairesniais šaltiniais, giliau pasvarstyti ir apibendrinti. Visa tai turėtų būti labiau lavinama pamokose.

Užduoties rengėjai turėtų aiškiau išdėstyti šaltinių, kuriais turėtų kandidatas remtis, grupes, nes darbų analizė parodė, kad kai kurie rašantieji samprotauja remdamiesi tik vienu šaltiniu.

Struktūros, teksto vientisumo kriterijus. 3 proc. mokinių struktūra buvo įvertinta puikiai, 7 proc. – labai gerai. Kita vertus, lyginant su turinio vertinimu, nemaža dalis mokinių (7,25 proc.) už struktūrą gavo 0. Daugiausia mokinių šiuo požiūriu tekstą kuria tinkamai arba patenkinamai: surinkusių 7 taškus – 17,25 proc., surinkusių 6 arba 5 taškus – 25 proc., o 8 taškais įvertinta 11,25 proc. darbų.

Struktūros, teksto vientisumo klaidas galima padalyti į dvi grupes: kuriamos netinkamos pastraipos ir dažnai parenkamos netikslios jungimo priemonės.

Apskritai pastraipomis tekstai skaidomi gana sėkmingai, tačiau pasitaiko neišplėtotų įžangos ar kitų pastraipų, kartais autoriui sunku įžvelgti naujos minties pradžią ir ją parodyti atskira pastraipa.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Daugelis lietuvių rašytojų savo kūriniuose svarsto apie gyvenimo prasmę, džiaugsmus ir nelaimes.	Vieno sakinio pastraipa yra neišplėtota.
[...] Gamta tokia graži, sodai žydi ir tiek daug vaikų ir tik viena sena močiutė. Šie vaikai tokie laimingi, kad ir ta senelė su jais yra laiminga. Tėvai, kurie turi vaikų, yra laimingi, nes vaikai yra duoti Dievo.	Šiame tekste aprašoma nuotrauka. Netikėtai, be jokio jungiklio perėjus nuo *šie vaikai* prie tėvų – naujo potemio, nejaučiama, kad pradėta nauja mintis ir nuo vaizdinio šaltinio tolstama.

Nežinau kodėl, bet pagalvojau apie Jono Biliūno kūrinį „Skerdžius“. Senas Lapinas žinojo, kad miškai, žolė, pievos, gėlės – tai gamta. Mama, tėvelis, močiutė, senelis – tai mylimi žmonės. Laimė, nelaimė, džiaugsmas – tai jausmai. O viskas kartu – tai gyvenimas.	Čia neaiški minčių autorystė. Jeigu tai Lapino mintys –būtų faktinė klaida, nes šeimos narių Lapinas niekada nevardijo, kaip ir jausmų. Jeigu tai straipsnio autorės mintys – trūksta perėjimo nuo Lapino prie asmeninės nuomonės, gal net naujos pastraipos. Be to, čia padaryta faktinė klaida – paminėtas ne tas autorius.

Kaip buvo minėta, problemų kėlė rašinio apibendrinimas. Matyt, kandidatams vis dar sunku abstrakčiai samprotauti ir atskirti detalę nuo visumos.

Smulkesnių struktūros klaidų buvo pakankamai daug, jos ir lėmė prastesnį vertinimą. Sakinių lygmeniu dažniausiai, kaip ir praėjusių metų rašymo teste, netiksliai vartojami jungikliai. Pasitaikė ir jungiklių pertekliaus, ir jungiklių trūkumo. Be to, aptikta ir per ilgų arba nepabaigtų sakinių, netinkamai pradėtų arba prijungtų prie ankstesnio sakinio.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Šio stebuklo pradžia – tai vaikystė. Kurioje vaikai labai laimingi ir dėl nieko nėra susirūpinę. Nes dėl visko rūpinasi tėvai. Bet kai prasideda egzaminai, tai ateina ir pirmieji sunkumai.	*Ši pabaigos pastraipa neapibendrina. Ją sudarantys sakiniai yra pradedami netinkamais jungtukais.*
Kokiu keliu žmogus nueis, priklauso nuo tėvų. Kokį pavyzdį jie jam parodys. Nes dažniausiai žmogus seka tėvų pėdomis.	*Vienas sudėtinis sakinys netinkamai suskaidytas atskirais sakiniais.*
Lietuva atsirado dar dešimtame dešimtmetyje ir nuo seno turėjo savo kalbą.	Jungtuku „ir“ turėtų būti jungiami vieno lygmens ir rūšies sakiniai, tačiau šiuo atveju taip jungiamos viena su kita nesusijusios mintys.

- Pasitaikė jungimo atvejų, kai buvo neaišku, prie ko jungiama.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Ar galėčiau dėl jos paaukoti gyvybę, priklausytų nuo aplinkybių, bet greičiausiai taip. Man būtų gėda likti abejingai, kai mūsų protėviai taip stengėsi dėl tėvynės, taip ją brangino.	Prieš tai tekste nepasakoma, kaip protėviai brangino tėvynę, todėl „taip“ pavartota netikslingai.
Lietuvoje labai nuslopintas patriotiškumo jausmas, nes labai daug įtakos daro senosios Europos šalys. Žmonės lengviau priima tas tradicijas, papročius ir taip toliau.	Neaišku, kas norėta pasakyti įvardžiu „tas“, nes tekste tradicijos nepristatytos.

Struktūros klaidomis laikyta ir datos, vietos, kreipinio ar parašo nebuvimas laiške.

Apibendrinant tenka pabrėžti, kad daugelis kandidatų geba skaidyti tekstą į pastraipas, tačiau labiau turėtų būti ugdomi gebėjimai parinkti tinkamas siejimo priemones. To pamokyti galima redaguojant tokio tipo klaidas rašiniuose.

Gramatikos (morfologijos ir sintaksės) kriterijus. Gramatikos dalykai dar kelia problemų, bet pažanga akivaizdi: 2005 m. 0 taškų buvo skirta 7 proc., kai 2004 m. – net 13 proc. 2005 m. 9,25 proc. kandidatų nepadarė nė vienos gramatikos klaidos, tiek pat kandidatų suklydo tik vieną kartą. Kiti daugiau ar mažiau klysta, bet daugiausia tokių, kurie padarė nuo 3 iki 6 klaidų (51,75 proc.).

Nemažai kandidatų nesugeba derinti linksnių galūnių: neskiria galininko nuo įnagininko, galininko nuo vardininko, vardininko nuo šauksmininko ir pan. Kai kurie kandidatai nemoka derinti dvejybinių linksnių.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Todėl kad ne visi žmonės sutiks su <u>tokią</u> <u>nuomonę</u>.	Neskiriamas įnagininkas nuo galininko.
Patriotizmas <u>žmonėse</u> blėsta.	Netinkamai vartojamas vietininkas.
Jie yra labai pavargę <u>kasdieniais</u> <u>rūpesčiais</u>.	Kandidatas neteisingai pavartojo įnagininko linksnį – keistina su prielinksniu „nuo“ ir kilmininku.

Tėvai, kurie turi vaikų, jaučiasi laimingais.	Čia būdvardis turi būti suderintas su daiktavardžiu, kurį jis apibūdina.

Pasitaikė netinkamų veiksmažodžio laikų, asmens formų ir pagrindinių formų.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Jie diversantai, jie viską laužia.	Neskiriami veiksmažodžiai „laužyti“ ir „laužti“.
Jeigu tai nepadaryti, tu liks vienas.	Netinkamai pavartota bendratis ir veiksmažodžio asmuo.

Labai daug klaidų padaryta vartojant dalyvius, pusdalyvius, padalyvius.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Remdamiesi statistika tik keturiolika procentų Lietuvos piliečių pasiaukotų vardan Tėvynės.	Pusdalyvis „remdamiesi“, vartojamas su aiškiai išreikštu subjektu, keistinas į „remiantis“.
Padedant kitam žmogui, tu padėsi sau.	Čia netinka padalyvis, nes yra tik vienas veikiantis asmuo, taigi turi būti pusdalyvis „padėdamas“.

Kandidatai ne visada žinojo žodžių giminę. Pasitaikė, ir kai pasakotojas pakeisdavo savo giminę.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Ant seno pašiūro comodos stovėjo rėmelė.	Kandidatas nežinojo žodžių „pašiūrė“ ir „rėmeliai“ giminės. Be to, vienas žodis pradėtas netinkama raide.
Aš esu optimistė. [...] Remdamasis paveikslėlyje pavaizduotais žmonėmis supratau [...].	Pasakotojas save įvardija ir kaip „ji“, ir kaip „jis“. Tokia klaida gali būti taisoma redaguojant savo darbą.

Kai kurie kandidatai netiksliai vartoja žodžių darybinius formantus – priešdėlius arba priesagas.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Taip galima iššvelgti, kaip jie visi didžiuojasi savo gimtuoju kraštu.	Priešdėlis iš- keistinas priešdėliu į-. Matyt, kandidatui tai neaiškus žodis, kurio prasmės jis gerai nesuvokia.
Egocentriniai asmenys beveik niekuomet nebuvo laimingi.	Priesaga –iniai keistina priesaga -iški.

Kandidatai klydo ten, kur reikėjo sintaksės žinių: nemaža jų dalis nemokėjo pavartoti nuolaidos, sąlygos, tikslo, aplinkybės ir kito tipo sakinių.

Taigi savarankiškai rašydami tekstą mokiniai užmiršta išmoktas taisykles, kurias gerai taiko kalbos vartojimo teste. Gramatikos klaidas išsitaisyti kandidatai galėtų būti mokomi redaguodami savo tekstus, ugdydami savarankiško rašymo įgūdžius.

Žodyno ir stiliaus kriterijus. 1,75 proc. kandidatų gavo maksimalų įvertinimą, bet net 15 proc. – minimalų. Šis rodiklis liudija, kad nemažai kandidatų nejaučia žodžio reikšmės niuansų ir vartojimo konteksto, jų žodynas yra skurdus, jie nesugeba parinkti tinkamo stiliaus. Vis dėlto daugiau nei pusė kandidatų (56,50 proc.) surinko nuo 3 iki 7 taškų, o tai rodo, kad darbai pagal šį kriterijų vidutiniški arba geri.

Žodyno netikslumas – tai rodiklis, kad mokiniai dar mažai skaito lietuviškai ir turbūt dėl to nemoka pasirinkti reikiamo žodžio, parašyti stilingo sakinio ir stiliaus atžvilgiu vientiso rašinio. Rašiniams būdingas tų pačių žodžių vartojimas, neretai neieškoma ar nerandama žodžiams sinonimų.

Gan dažnos klaidos – netinkamai pavartoti žodžiai.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Tik mažas procentas žmonių net neužsigalvodami paaukotų gyvybes vardan Lietuvos.	Netinkamas žodis „neužsigalvodami“. Kandidatui sunku parinkti tinkamą žodį.
Žmonių kiekis nuolat didėja.	Netiksliai pasakyta, kad kitimas vyksta su žmonėmis – jų daugėja.

Daug kur žodžiai kartojami netikslingai, ne siekiant sukurti tinkamą meninį periodą, o tik todėl, kad trūksta išraiškos priemonių. Ypač įkyriai kartojami įvardžiai.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Visi mus supantys žmonės ir jausmai padaro mūsų gyvenimą vienu didžiuliu stebuklu.	Nestilingai kartojamo įvardžio „mes“ formos. Netinkamai gretinami skirtingo lygmens dalykai – „žmonės“ ir „jausmai“, nusakant, kad jie atlieka tą patį veiksmą – „mus supa“.
Kiekvienas iš mūsų patiria mažesnį ar didesnį stebuklą, kuris pakeičia mūsų požiūrį ir mąstyseną. Privalome gyventi taip, kaip mums lemta.	Netinkamai kartojamas įvardis „mes“. Tekstas galėtų būti išvalytas redaguojant, atsisakant nebūtino įvardžio.

Pasitaikė netinkamos žodžių tvarkos atvejų.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Man būtų labai malonu, jei nors keletas skaitytojų šito žurnalo įsiklausytų į mano žodžius.	Pažyminys už pažymimojo žodžio nukeltas dėl šnekamosios kalbos įtakos arba gimtosios kalbos poveikio.

Taigi žodyno ir stiliaus klaidos rodo, kad mokant reikėtų atkreipti dėmesį į stilius, skatinti kandidatus tiksliai parinkti leksines raiškos priemones. Ugdyti stiliaus pojūtį padėtų įvairų stilių tekstų analizė bei tam tikri stiliaus dalykus lavinantys pratimai.

Rašybos ir skyrybos kriterijus. Lyginant su kitais kriterijais, pagal šį kriterijų daugiausia kandidatų surinko tik 0 taškų – net 44 proc.. Tai tik 4 proc. mažiau negu 2004 m. Taigi beveik pusė laikiusių brandos egzaminą prastai moka rašybą ir skyrybą. Kadangi kalbos vartojimo teste, kur tikrinama rašyba ir skyryba, tiek klaidų nedaroma, galima manyti, jog kandidatai sunkiai taiko įgytas žinias, nesugeba redaguoti savo rašinio.

Klaidos labai įvairios. Matyti, kad kandidatams sunki yra kirčiuotų ilgųjų ir trumpųjų balsių, ir nekirčiuotų ilgųjų ir trumpųjų balsių rašyba. Jie taip pat painioja balsių ir dvibalsių e, ė ir ie, o ir uo rašybą.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Žiurėdamas; kuriniai; kūryniuose; turbut, močiūtė; tukstantis; buname, nusivilusi; žmogžūdystė; gyvibė; ipač ir t. t.	Kandidatai rodo savo tarimo klaidas, dėl kurių daromos ir rašybos klaidos – jie netinkamose vietose ilgina arba trumpina balsius.
Pažvėlgsi; tėma; eileraščių; sėnelės; spindulelį; bėt; nės; nėgu; prasidėda; grožietis; pieties ir t. t.	Čia taip pat tarimo klaidos lemia rašybos klaidas – neskiriama e nuo ė, ie. net ir dažnai vartojamuose žodžiuose.
Šiolaikinis; pirmosius; narsolių; važioja; okupota; dainojame ir t. t.	Kandidatai neskiria o ir uo – sunkiai ištariami arba visai neištariami dvigarsiai veikia rašybą.

Kandidatai daro daug klaidų rašydami formas, kuriose turi būti nosinės raidės: galininką, daugiskaitos kilmininką, dalyvių formas, tariamosios nuosakos formas.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Duoti viska; išmaitinti savo šeima; melžia karve; nuslopino tikėjima; atsikėliau ryta ir t. t.	Galininkas rašomas be nosinių.
Be mašinu; daug kitu dalyku; yra tokiu pavyzdžiu; prieš 60 metu ir t. t.	Daugiskaitos kilmininkas rašomas be nosinių.
Pamačiau besišypsanti pagyvenusi žmogų; sunku rasti žmogų, besidžiaugianti gyvenimu; visi mes buvome jauni ir padūke ir t.t.	Sunkesniais atvejais (kai dalyvis yra kitų žodžių apsuptas) nosinės taip pat nededamos – galbūt kandidatams sunku nustatyti žodžių ryšius ir taip patikrinti nosinės būtinybę.

Daroma daug klaidų rašant žodžius su balsių kaita šaknyje.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Masto; pažystamas; išspresti; užgesta, drąsiai ir t. t.	Šaknies balsės rašomos be nosinių – nežinomos ar netaikomos žodžio šaknies kaitymo taisyklės.

Vis dar sunki žodžių rašymo kartu ir skyriumi rašyba.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Viskas jam ne įdomu.	Neiginys su būdvardžiu rašomi neteisingai, nes taip sudaromas vienos reikšmės žodis.
Žmonės, ne turintys darbo ir vietos.	Neiginys su veiksmažodžiu rašomas neteisingai.
Tai buvo begalo įdomu.	Prielinksnis *be* čia rašomas neteisingai.

Kandidatams dažnu atveju sunku skirti įterpinius: *be abejo*, *pavyzdžiui, aišku, mano manymu* ir kt., šalutinius sakinius. Klystama sakiniuose su jungiamaisiais žodžiais *kad* arba *jog*, *ar*, *kuris* ir pan. Sunkiai įveikiama ir sakinių su praleista tarinio jungtimi skyryba, vienarūšių sakinio dalių skyryba. Vis dar kelia problemų kreipinio bei išplėstinių pažyminių po pažymimojo žodžio skyryba.

Kandidatų atsakymų pavyzdžiai	Komentarai
Mano nuomone gyvenimas tai stebuklas pripildytas malonumų, džiaugsmo, jausmų ir meilės.	Neskiriamas įterpinys *mano nuomone*, praleista tarinio jungtis bei išplėstinis pažyminys po pažymimojo žodžio.
Yra daug rašytojų kurie rašo apie tėvynę.	Nededamas kablelis prieš įvardį *kuris*.
Labai ačiū žurnale.	Neskiriamas kreipinys *žurnale*.

Gerai arba puikiai sakinius arba sakinių dalis bei žodžius skiria tik 6,75 proc. kandidatų. Šie skaičiai rodo, kad kandidatams vis dar trūksta skyrybos ir rašybos įgūdžių, jie dar nesuformavę redagavimo gebėjimų, kurie padėtų įveikti bent jau nesistemines klaidas. Šių dalykų išmokti galima nuoseklesniais skyrybos bei rašybos pratimais.

Išvados

Apibendrinant rašymo testo analizę, galima teigti, jog ši užduotis yra tinkamo sunkumo. Ji akivaizdžiai parodo, kad kandidatai turi gebėjimų parašyti samprotaujamo pobūdžio tekstą: gali remtis savo patirtimi, skaitytais kūriniais, duota įvestimi ir kitais šaltiniais. Tačiau dar trūksta gebėjimų apibendrinti, svariai argumentuoti, atrinkti ir pavartoti tikslias ir įvairias jungimo priemones, silpnai taikomos rašybos ir skyrybos, gramatikos žinios bei kompensavimo strategijos renkantis leksines raiškos priemones, nesiekiama stilistinio vientisumo. Sustiprinti šiuos gebėjimus galėtų padėti įvairios pratybos, redagavimo pagrindai ir sisteminga skaitomų tekstų analizė.

KALBOS VARTOJIMO GEBĖJIMŲ KOKYBINĖ ANALIZĖ

Kalbos vartojimo testu komunikavimo gebėjimai tikrinami netiesiogiai: tikrinamos kalbos žinios, mokėjimas padaryti reikiamą formą atsižvelgiant į kontekstą, – būtent tai, kas ir sudaro komunikavimo gebėjimų pagrindą.

2005 m. kalbos vartojimo testo dalies svertinė vertė yra 25 proc. viso testo (75 pirminiai taškai). Palyginti su 2004 m. kalbos vartojimo testu tikrinamų punktų skaičius liko toks pat – 75.

Kalbos vartojimo užduotimis buvo tikrinami gebėjimai:

- taisyklingai padaryti ir tikslingai pavartoti žodį kontekste,
- vartoti gramatines konstrukcijas,
- taikyti rašybos ir skyrybos taisykles.

Testo kalbos vartojimo dalis sudaryta iš 6 užduočių.

Pirmoji užduotis

2005 m. pirmoji kalbos vartojimo testo užduotis tikrina, kaip kandidatai geba taikyti pagrindinius žodžių darybos principus. Kandidatai iš pateikto pamatinio žodžio (vieno ar dviejų) turėjo padaryti tinkamą žodį ir jį pavartoti kontekste. Užduočiai skirta 15 taškų.

Statistinė analizė rodo, kad šią užduotį teisingai atliko 64,35 proc. kandidatų, skiriamoji geba gera – 39,67, koreliacija – 0,77. 2004 m. pirmąją užduotį teisingai atsakė 46,32 proc. kandidatų. Tai rodo, kad 2005 m. kandidatų gebėjimai iš pateikto pamatinio žodžio padaryti tinkamą žodį ir pavartoti jį kontekste yra tvirtesni.

Atliekant užduotį kai kuriems kandidatams pritrūko vienokių ar kitokių gebėjimų:

1) taikyti priesagas *-orius, -ietis*: ***ambasadininkas, madridininkų;***
2) daryti naują žodį, o ne formą:
   a) pakeičiamas pamatinio žodžio linksnis, tačiau nedaromas naujas žodis:
      ... tapęs Lietuvos ***ambasados*** *(ambasadoriumi) Ispanijoje...;*
      Madrido, Madride *(madridietiškas, madridiečių) gyvenimo būdas taip pat labai skiriasi nuo mūsų;*
      Kur kas sunkiau jam buvo prisitaikyti prie ... darbo iki ***vėlaus*** *(vėlumos);*
      Gatvėse gyvenimas ***šurmulyje*** *(šurmuliavo);*
   b) iš bendraties daromas dalyvis, t. y. kita žodžio forma, o ne naujas žodis:
      Ispanai gali ... keisti savo ankstesnę ***numanyta*** *(nuomonę);*
3) taikyti rašybos taisykles: ***įgudžius, šurmulioja, šurmuluoja, savoka, priemimų, priimimų, priėmymų viduržiemi, deribų, dėrybų, viduržemį, viduržiemos persikraustimas*** ir pan.

4) vartoti padarytų žodžių tinkamą linksnį bei skaičių:

... tapęs Lietuvos ***ambasadorius*** *(ambasadoriumi);*

Kur kas sunkiau jam buvo prisitaikyti prie ispanams būdingų ***įpročio*** *(įpročių);*

Kur kas sunkiau jam buvo prisitaikyti prie ... kelias valandas trunkančios pietų ***pertraukų*** *(pertraukos);*

... atvykęs į Madridą suprato, kad kalbos ***įgūdžiu*** *(įgūdžius) jam dar reikia tobulinti;*

Ispanijoje kitaip nei pas mus suprantama laiko ***sąvoką*** *(sąvoka).*

Mažiausiai kandidatai klydo atlikdami 5, 7, 9, 13 užduoties punktus. Padarė šiuos veiksmažodinius daiktavardžius: ***pertraukos, persikraustymas, vargus, paskaitas.*** Tik 28,75 proc. kandidatų neklydo atlikdami 14 užduoties punktą *(įgūdžius)* ir 29,75 proc. – 10 punktą *(sąvoka).*

Buvo kandidatų, nepaisiusių pirmosios užduoties formuluotės nurodymo padaryti vieną žodį: „ *... iš kairėje pateiktų žodžių padarykite* ***vieną tinkamą*** *ir įrašykite...“,* ir iš dviejų pateiktų (15 punktas) *vidurys, žiema* dariusių ne vieną žodį, o palikusius du žodžius. Kandidatai rašė: ***žiemos vidury, vidury žiemos.***

Neįprasti mokiniams pasirodė dažnai vartojami žodžiai *įgūdžiai ir derybos.* Mokiniai „kūrė“: ***įgustį, įguvimą, įgudį*** *(įgūdžius);* ***derėjimų, derėjimųsių, derėnimosi*** *(derybų).*

Daugeliui kandidatų sėkmingai atlikti pirmąją užduotį sutrukdė nepakankami gebėjimai taikyti rašybos taisykles ir vartoti tinkamą formą.

Antroji užduotis

Antrąja užduotimi tikrinami gebėjimai vartoti veiksmažodžių formas. Šiai užduočiai skiriama 15 taškų. Statistinė analizė rodo, kad antrąją užduotį teisingai atliko 58,32 proc. kandidatų, skiriamoji geba gera – 41,89, koreliacija – 0,78. 2004 m. antrąją užduotį teisingai atliko 69,10 proc. kandidatų., tačiau skiriamoji geba buvo prastesnė nei 2005 m. užduoties.

Atlikdami užduotį kandidatai klydo, nes kai kuriems pritrūko gebėjimų:

1) padaryti pagrindines veiksmažodžių *tikšti, drėkti, ginčytis, pratrūkti, nugriūti* formas: ***toli, tikšta, tęška, tekška; dreksta, drėkiasi, drėkėnasi, ginčiojos, ginčyjosi, ginčiuojuosi, ginasi, ginčyjesi, pratruko, pratrūkė, nugriūvo;***
2) taikyti rašybos taisykles: ***klausiemės, gaivyna, klausėmes, dairytumetės, dairytumetes, leidėsi, neiškestumet, neiškestumete, neiškentietumet, lys, užtvindis, pasliepčiau;.***

19-tą punktą *(tyška)* teisingai atliko tik 8,5 proc. kandidatų. Tikėtina, kad taip nutiko dėl rengėjų parinkto pernelyg retos vartosenos žodžio.

Atliekant antrąją užduotį kandidatams reikia itin susikaupti ir atsiminti, kad jie yra prašomi pateiktą veiksmažodį parašyti *tam tikru nurodytu laiku.* Kandidatams dažnai pritrūksta atidumo. Pavyzdžiui, užuot duotus veiksmažodžius parašę, kaip nurodyta užduotyje, tariamąja ar liepiamąja nuosaka, juos parašo būsimuoju laiku ***(paslėpsiu, dairysitės).*** Nors tekste tinka ir būsimojo laiko veiksmažodžiai, tačiau užduotis neatliekama pagal nurodymus. Užuot parašę būsimuoju laiku – kandidatai rašo būtuoju dažniniu ir pan.

Neatidžiai perskaitę sakinį kandidatai klysta parašydami netinkamą veiksmažodžio asmenį: *Rytais kur kas smagiau, kai tu išleki į saulės nutviekstą kiemą,* ***tolsta*** *(tolsti) nuo tingių iš nakties miego dar neišsivadavusių gatvių ir* ***leidžiasi*** *(leidiesi) į kalvas.*

Antrosios užduoties atlikimo rezultatai rodo, kad kandidatai turi neblogus asmenuojamųjų veiksmažodžių formų vartojimo gebėjimus, tačiau reikėtų stengtis išvengti neatidumo klaidų ir tvirtinti rašybos taisyklių taikymo gebėjimus.

Trečioji užduotis

Palyginti su 2004 m. neasmenuojamųjų veiksmažodžių formų vartojimą tikrinančia užduotimi 2005 m. tokio tipo užduoties taškų skaičius liko nepakitęs – 15 taškų.

Šia užduotimi tikrinamas gebėjimas daryti ir vartoti neasmenuojamąsias veiksmažodžių formas (dalyvius, padalyvius, pusdalyvius). Statistinė analizė rodo, kad šią užduotį gerai atliko 54,67 proc. kandidatų, skiriamoji geba gera – 40,28, koreliacija – 0,78. 2004 m. trečiąją užduotį gerai atliko 85,75 proc. kandidatų. 2005 m. trečiosios užduoties skiriamoji geba kur kas geresnė nei 2004 m. užduoties (20,83).

Atlikus analizę paaiškėjo, kad nepakankamai tvirti kandidatų gebėjimai:

1) daryti tinkamą neasmenuojamąją veiksmažodžio formą:

... valandėlę jis stovėjo ***nedrįsiąs*** *(nedrįsdamas) net pasijudinti;*

... kitame tvarto gale jis užkliudė ***neatpažintus*** *(nepažįstamus) kaimynus,* ***atsilieptus, atsiliepiant*** *(atsiliepusius) storais ir plonais balsais;*

Šyviukas šokinėjo pasieniais ir, suradęs motiną, iki ***prašvisiąs*** *(prašvintant) nebedrįso nė žingsnio žengti;*

Valandėlę jis stovėjo nedrįsdamas net pasijudinti, tačiau ***buvęs, esąs, esantis*** *(būdamas) iš prigimties judrus,* ***nerimęs*** *(nerimstantis) vietoje ir paikas, vėl leidosi ieškoti nuotykių;*
Šyviukas buvo ***kišiąs*** *(bekišąs)galvą į gardą kiaulės pasveikinti, bet piktoji tuojau atgręžė užpakalį;*
Tada kumeliukas ***slampinėjęs*** *(slampinėdamas) pasieniais, rytui dar neišaušus, prietemoje bakstelėjo lūpomis į kažkokį minkštą gyvą daiktą;*
... nebedrįso daugiau nė žingsnio žengti į baugią tamsos karaliją, ***gąsdinama, gąsdindamas*** *(gąsdinusią) jį keisčiausiais balsais;*

2) skirti neasmenuojamasias veiksmažodžių formas nuo asmenuojamųjų veiksmažodžio formų ir kitų kalbos dalių:
iki ***prašvitimo, prašvytėjimo, prašvito, prašvietimo*** *(prašvintant) nebedrįso daugiau nė žingsnio žengti;* ***nerimdavo, nerimo*** *(nerimstantis) vietoje*
Mokiniai „kūrė“ ir naujus žodžius:
Šyviukas šokinėjo pasieniais ir, suradęs motiną, iki ***prosvisčio, prašvičių*** *(prašvintant) nebedrįso nė žingsnio žengti;*

3) vartoti tinkamą neasmenuojamųjų veiksmažodžių formų linksnį, giminę arba skaičių:
... (Šyviukas) prietemoje bakstelėjo lūpomis į kažkokį minkštą gyvą daiktą, ***paleidęs*** *(paleidusį) keisčiausią garsą ir taip* ***išgasdinęs*** *(išgąsdinusį) Šyviuką;*
... nebedrįso daugiau nė žingsnio žengti į baugią tamsos karaliją, ***gąsdinusia*** *(gąsdinusią) jį keisčiausiais balsais;*
... kitame tvarto gale jis užkliudė nepažįstamus kaimynus, ***atsiliepusiais*** *(atsiliepusius) storais ir plonais balsais;*

4) taikyti rašybos taisykles: ***nepažystamus, nepažistamus, budamas, išsigąndęs.***

Daugiausia kandidatai klydo atlikdami 32 punktą, kur reikėjo įrašyti esamojo laiko dalyvį sudėtiniam pradėtiniam laikui reikšti. Tik 3,50 proc. kandidatų parašė teisingai:

Pirmiausia Šyviukas buvo ***bekišąs*** *galvą į gardą kiaulės pasveikinti, bet piktoji tuojau atgręžė užpakalį.*

Dažniausios klaidos atliekant 32 punktą: ***kišęs, kišantis.*** Kai kurie kandidatai keitė pamatinį žodį, tačiau taip pat padarė netinkamą neasmenuojamąją veiksmažodžio formą: ***kištelėjęs.***

Neabejojama, kad būtina mokyti pradėtinio laiko, nes kalboje jau randasi tokių klaidingų priesagų - *inėti*, reiškiančių pasikartojantį veiksmą (ne pradėtinį), vartojimo atvejai: *Kai aš išeidinėjau, paskambino draugas. Kai baiginėjome darbą, jau buvo vėlu.*

Sunkus kandidatams buvo padalyvio vartojimo atvejis 44 punkte. Šį punkta teisingai atliko 37,75 proc. kandidatų. Punkto skiriamoji geba labai gera – 45. Kandidatai parašė daug netinkamų atsakymų arba nieko nerašė:

iki ***prašvietimo, prašvistančio, prašvitėjimo, prašvisiąs, prašvistant, prašvito*** *ir pan. (prašvintant).*

32 ir 44 punktų atlikimo rezultatai rodo, kad kandidatams trūksta gebėjimų vartoti neasmenuojamųjų veiksmažodžių formas sudėtingesniais atvejais.

Palyginus trečiosios užduoties atlikimo rezultatus su 2004 metų testo rezultatais, matyti, kad susiduriama su tais pačiais sunkumais, tačiau užduotis atliekama gana sėkmingai ar bent jau bandoma ją įveikti. Ankstesnių metų testuose dažnas kandidatas net nemėgindavo atlikti trečiosios kalbos vartojimo užduoties.

Ketvirtoji užduotis

Palyginti su 2004 m. užduotimi, tikrinančia kandidatų gebėjimą vartoti vardažodžius, 2005 m. tokio tipo užduotis pakito tik tuo, kad pateikiami ne atskiri sakiniai, o vientisas tekstas su 12 įrašymo punktų. Skiriama 12 taškų.

2005 m. užduotimi tikrinamas gebėjimas vartoti vardažodžius tekste. Užduoties sunkumas – 66,67 proc., skiriamoji geba gera – 35,21, koreliacija – 0,68. 2004 m. ketvirtosios užduoties sunkumas buvo 46,81 proc., skiriamoji geba 22, 64.

Atlikus analizę paaiškėjo, kad kai kuriems kandidatams trūksta gebėjimų vartoti:

1) kilmininko linksnį po slinkties veiksmažodžio tikslui nusakyti: *Žmonės ... bėgo iš visų pusių* ***tą stebuklą*** *(to stebuklo) žiūrėti;*
2) dvejybinius linksnius: *Iš paskos riedėjo kita mašina, tempdama sunkų volą, kuris darė gatvės paviršių* ***lygiu*** *(lygų);*
3) taikyti vardažodžių valdymo taisykles:
Daugelis murmėjo, kad valdžia ***šitoks brangumėlis, šitokį brangumėlį, šitokiame brangumėlyje, šitokiu brangumėliu*** *(šitokio brangumėlio) netausoja;*

... ***darbininkų, darbininkai, darbininkus,*** *(darbininkams) iš paskos riedėjo kita mašina* (prieveiksminė polinksnio vartosena);

4) tinkamą pamatinio žodžio skaičių, laipsnį arba kalbos dalį:

... smalą... pylė ne kur kitur, o tiesiai ant grindinio ***akmens*** (pamatinis žodis *akmenys*);

Daugelis murmėjo, kad valdžia ***šitokių brangumėlių*** (pamatiniai žodžiai *šitoks brangumėlis*) *netausoja*;

Žmonės ***būriavosi, būriasi*** (pamatinis žodis *būriai*) *bėgo iš visų pusių*;

Vaižgantas ... stovėjo tarp subėgusių, arčiausia ***lipniausiojo*** (pamatinis žodis *lipnusis*) *skysčio*;

... ***darbininkui*** (pamatinis žodis *darbininkai*) *iš paskos riedėjo kita mašina.*

Atlikdami penktąją užduotį kandidatai darė ir rašybos klaidų: ***lygu, buriais, skiščio, skyščio, skysčiaus brangumelio, lygių*** *(lygų)*, ***tuo*** *(to)*, ***ant akmenu*** *(ant akmenų)*. Rašė daugybę neteisingų įvardžiuotinio būdvardžio *lipnusis* kilmininko variantų: ***lipnuojo, lipnojo, lipnusio, lipnusiosio, lipnio.***

Rašybos sunkumų kandidatams sukėlė ir priebalsių asimiliacijos atvejis – daug kandidatų klydo rašydami žodį ***skysčio***. Kandidatai rašė klaidingai, nors šalia ir pateiktas pamatinis žodis, padedantis parašyti taisyklingai.

Atlikdami ketvirtąją užduotį kandidatai parodė, kad geriausiai geba tinkamai vartoti būdvardžio ir prielinksnio *ant* valdomą kilmininką (46 ir 47 punktai). Juos teisingi atliko 89,00 proc. ir 89,50 proc. kandidatų:

Sunkvežimis atvežė didžiulį katilą, pilną ***verdančios smalos***; *smalą... pylė ne kur kitur, o tiesiai ant grindinio* ***akmenų.***

Daugiausia kandidatų klydo atlikdami 50 punktą. Pritrūko gebėjimų tinkamai pavartoti dvejybinius linksnius.

Penktoji užduotis

Penktąja užduotimi tikrinama, kaip kandidatai geba taikyti rašybos taisykles. Užduotyje yra 20 punktų. Penktajai užduočiai skirta 10 taškų.

Užduoties sunkumas – 81,20 proc. skiriamoji geba gera – 22,08, koreliacija – 0,63. 2004 m. penktosios užduoties sunkumas buvo 67,98 proc.

Atlikus analizę paaiškėjo, kad nepakankami kai kurių kandidatų gebėjimai taikyti:

1) priesaginių žodžių rašymo taisykles: rašo ne *rasotomis kekėmis,* bet *rasuotomis;* ne *valytuvai,* bet *valytūvai;* ne *vairuotojui,* bet *vairotojui;*

2) sudurtinių žodžių rašymo taisykles: *rašo ne akimirka,* bet *akymirka.*

3) šaknies balsių rašymo taisykles: rašo ne *posūkis,* bet *posukis;* ne *įspūdžiu,* bet *įspudžiu*; ne *pojūtį, bet pojutį, pojųtį;* ne *nebylūs,* bet *nebilūs;* ne *patikėjo,* bet *patykėjo;* ne *strėlė,* bet *strielė; ne sūkuriuojančiu,* bet *sukuriuojančiu; ne atstumus,* bet *atstūmus;* ne *striukės,* bet *striūkės;*

4) priešdėlių rašymo taisykles: rašo ne *nesąmoningai*, o *nesamoningai*;

5) žodžių asimiliacijos taisykles: rašo ne *karščio,* o *karsčio.*

Daugiausia kandidatų klydo atlikdami 70 punktą. Rašė: *abiejose, o abėjose ir abėjose.*

Kartais kandidatai neatpažįsta žodžio kontekste: rašo ne *patikėjo*, o *patekėjo;* ne *karščio, o karučio.* Tačiau tokių atvejų šiųmetėje penktojoje užduotyje kur kas mažiau nei pernykštėje. Galbūt todėl, kad užduočių rengėjai, atsižvelgę į 2004 m. užduoties atlikimo rezultatus, tvirčiau laikėsi principo tikrinti gebėjimą taikyti žodžių rašymo taisykles, o ne gebėjimą atpažinti žodį.

2005 m. penktojoje užduotyje nebuvo išskirtinių punktų, kuriuos klaidingai būtų atlikę daug kandidatų.

Šeštoji užduotis

2005 m. skyrybos tikrinimo užduočiai skiriami 8 taškai kaip ir 2004 m. teste. Užduotis skirta patikrinti, kaip kandidatai geba taikyti skyrybos taisykles. Užduoties sunkumas – 47, 25 proc., skiriamoji geba – 38,33, koreliacija – 0,58. 2004 m. šeštosios užduoties sunkumas 43,84 proc.

6 užduotis. *Padėkite reikiamus skyrybos ženklus.*

Nesu sentimentalus. Tačiau šitie Dalios žodžiai graudina. Tirpdo mano užsispyrimą, pavirsta keista jėga, kuri traukte traukia, ir rodos, po valandėlės trenksiu durimis, skubėsiu į kalvas, prie tos pačios išsikerojusios pušies, matomos pro mūsų langą, dūkstančia širdimi lauksiu ateinant mergaitės, kuri dabar vienintelė gali mane suprasti. Pasileisime abu žemyn, dumsime į pakalnę, stverdamiesi nulankstytų lazdynų, tolyn nuo namų. Bėgsime plačiu upės slėniu, palei pūpsančias žalias gluosnių kupetas, ir nesustosime tol, kol visai pranyks miestas... Stversiu į glėbį uždususią, neatgaunančią kvapo mergaitę, pakelsiu ją ir imsiu sukti ratu. Ji apsivys kaklą rankomis. Ne, nesikvatos, tik jausiu jos kvėpavimą. Kai paleisiu pavargęs, ji purtys galvą: dar negrįžkim.

(Pagal Algimantą Zurbą)

Atlikus analizę paaiškėjo, kad nepakankami kai kurių kandidatų gebėjimai skirti:

1) įterpinius (jungtuką *tačiau* laikė įterptiniu žodžiu ir skyrė kableliais, o įterptinio žodžio *rodos* neskyrė);
2) tikslinamąsias vietos aplinkybes;
3) šalutinius pažyminio ir laiko aplinkybės sakinius;
4) išplėstinį pažyminį;
5) neigiamąją dalelytę *ne;*
6) aiškinamąjį sakinį.

Daugybę skyrybos ženklų kandidatai rašė, regis, kur pakliuvo.

Mokydamiesi skyrybos mokiniai turėtų gebėti paaiškinti kiekvieno skyrybos ženklo vartojimą – ką būtent jie skiria tuo kableliu, brūkšniu, dvitaškiu ar pan.

2005 m. testo kalbos vartojimo dalies apibendrinimas

Apibendrinant kandidatų gebėjimus reikėtų pasakyti, kad palyginti su pernykščių metų kalbos vartojimo testo rezultatais, pastebima pažanga vartojant asmenuojamuosius veiksmažodžius ir taikant pagrindinius žodžių darybos principus. Rašybos ir skyrybos sunkumai, deja, išlieka tie patys. Atlikdami neasmenuojamųjų veiksmažodžio formų vartojimo užduotį kandidatai dažniau negu atlikdami 2004 m. užduotį rinkosi netinkamą neasmenuojamąją veiksmažodžio formą.

Dažnas kandidatas praranda taškų ne tik dėl to, jog nesugeba vartoti tinkamų formų ar taikyti taisyklių, bet ir dėl to, kad praleidžia raides, atidžiai neperskaito užduoties (padaro ne vieną žodį, kaip nurodyta, bet palieka du; daro ne tariamąją ar liepiamąją veiksmažodžių nuosakas, o būsimąjį laiką ir pan.), keičia užduotyse pateikiamų pamatinių žodžių formas (skaičių, laipsnį) ir pan.

Rengiant užduotis ir ateityje turėtų būti tikrinami tipiški atvejai. Kaip matėme, kandidatai dažnai klysta taikydami žodžių rašymo ar darybos taisykles ne retai vartojamiems žodžiams rašyti ar daryti, o „kasdieniniams“, kuriais mirgėte mirga vadovėliai ir periodiniai leidiniai: *vairuotojas, posūkis, ambasadorius, derybos, įgūdžiai, įspūdžiai, sąvoka, striukė, viduržiemis* ir pan.

Tačiau neturėtų būti vengiama tikrinti ir sudėtingesnių atvejų. Neasmenuojamųjų veiksmažodžio formų vartojimo užduotyje tikrinamas esamojo laiko dalyvis sudėtiniam pradėtiniam laikui reikšti daugeliui kandidatų pasirodė nematytas ir negirdėtas. Tačiau yra svarbu mokyti šio laiko ir tikrinti gebėjimą jį vartoti, nes tiek jaunus, tiek vyresnius dažnai galime girdėti sakant: *kai išeidinėjau, kai baiginėjau* ir pan.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

2005 m. lietuvių valstybinės kalbos valstybinis brandos egzaminas atitinka brandos egzaminų programą. Egzamino užduotys tikrina programoje nusakytus komunikavimo lietuvių kalba gebėjimus.

Užduotys buvo suformuluotos aiškiai, trumpai ir suprantamai, dažnais atvejais pateikta pavyzdžių, kaip atlikti užduotį.

Skaitomo teksto supratimo, kalbos vartojimo ir teksto kūrimo raštu kokybiškos užduotys sudaro 97 procentus visos egzamino užduoties. Tik vienos užduoties – praleistų raidžių įrašymo į tekstą – menki kokybės rodikliai: sunkumas – 81,20, skiriamoji geba – 22,08. Taigi galima teigti, kad egzamino užduotis kokybiškai tikrino kandidatų gebėjimus pagal daugelį parametrų.

2005 m. lietuvių valstybinės kalbos valstybinio brandos egzamino užduoties ir rezultatų analizė rodo, kad kandidatai turi pakankamai šių gebėjimų vartoti lietuvių kalbą:

- suprasti skaitomą eseistikos tekstą;
- vartoti tinkamą žodyną, gramatikos formas ir konstrukcijas pusiau atvirojo ir atvirojo tipo užduotyse;
- raštu samprotauti aktualiomis temomis atsižvelgiant į komunikacinį rašymo tikslą ir adresatą.

Vis dėlto ir skaitymo, ir kalbos vartojimo, ir rašymo gebėjimų tikrinimo egzamino užduotimi analizė rodo, kad būsimiems kandidatams didesnį dėmesį reikėtų skirti tokiems gebėjimams formuoti bei tobulinti:

- įvertinti skaitomą tekstą kaip visumą;
- ieškoti priežastinių ryšių tarp informacijos dalių;
- atsakant į skaitomo teksto supratimo tikrinimo klausimus perfrazuoti teksto autoriaus mintis, paaiškinti teksto ar pastraipos pagrindinę mintį, teksto pavadinimą, palyginti faktus, tinkamai argumentuoti, skirti faktus ir nuomones, apibendrinti, vertinti;
- taikyti skaitymo, rašymo ir kompensavimo strategijas;
- redaguoti rašomą tekstą;
- kreipti dėstomas mintis saviraiškos link: laisviau reikšti savas mintis, susijusias su rašinio tema, įvestyje keliamomis problemomis, jas apibendrinti, daryti išvadas;
- labiau remtis nurodytais ar pasirinktais informacijos šaltiniais, pateikti konkrečių pavyzdžių;

- tinkamai struktūruoti tekstą,
- taisyklingai rašyti žodžius, taikyti sintaksės žinias.

Tikimės, kad ši analizė padės mokiniams geriau pasirengti 2006 m. valstybiniam lietuvių kalbos egzaminui, mokytojams – pakoreguoti ugdymo procesą, labiau atkreipiant dėmesį į analizėje aptartus mokinių komunikavimo lietuvių kalba gebėjimų trūkumus. Valstybinio egzamino užduoties rengėjams reikėtų atkreipti dėmesį į tas užduotis ar jų atskirus punktus, kurių menka skiriamoji geba bei didelė sunkumo reikšmė, ir jas pakoreguoti ar visai jų atsisakyti.